

Kulttuureista ja konflikteista

Taustatietoa ja työkaluja
koulujen arkeen

African Care ry on vuonna 2001 perustettu kansalaisjärjestö, jonka ovat perustaneet sosiaali- ja terveysalalla työskentelevät Suomessa asuvat afrikkalaisnaiset. Järjestö pyrkii hankkeillaan ja koulutuksillaan edistämään naisten ja tyttöjen terveyttä, asemaa ja toimintamahdollisuuksia sekä Suomessa että Afrikassa. Järjestö on toteuttanut hankkeita mm. seksuaali- ja terveyskasvatukseen liittyen, naisten ympärileikkauksen torjumiseksi ja perheväkivallan ja häpeärikosten ehkäisemiseksi.

African Care ry

PL 54, 00101 Helsinki

+358 9 428 33610

www.africancare.fi

info@africancare.fi

Tekijät: Maiju Korpela ja Katri Peräaho

Taittaja: Katri Niinikangas

Paino: Tyylipaino Oy

Helsinki 2012.

Materiaali on toteutettu ulkoasiainministeriön viestintä- ja kehityskasvatustuella.

Materiaalissa esitetyt näkemykset eivät välttämättä edusta ulkoasiainministeriön virallista kantaa.

Tämä materiaali on koostettu osana African Care ry:n vuonna 2012 toteuttamaa opettajille ja opettajaksi opiskeleville suunnattua koulutushanketta, jonka tarkoitus on lisätä opettajien ymmärrystä kehitysmaiden todellisuudesta ja kehitysmaista Suomeen muuttaneiden perheiden kulttuurisista taustoista. Erityisesti hankkeessa tarkasteltiin sellaisia kulttuurisista ja yhteiskunnallisista tekijöistä juurensa juontavia perinteitä ja käytäntöjä, jotka aiheuttavat konflikteja sekä kulttuuriryhmän sisällä että toisistaan poikkeavien käytäntöjen ja arvojen kohdatessa. Tarkemmin perehdyttiin monissa maissa merkityksellisiin kunniaan liittyviin käsityksiin ja niistä juontuviin konflikteihin ja väkivaltaan.

Valittu näkökulma ei ole kaikista helpoin, kun tavoitteena on monipuolistaa ihmisten mielikuvia kehitysmaista ja tehdä ymmärrettäväksi erilaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia todellisuuksia. Hankkeessa haluttiin kuitenkin puretua aiheeseen, joka vaatii huomiota myös suomalaisessa nykytodellisuudessa, muun muassa opettajien työssä maahanmuuttajataustaisten nuorten parissa.

Kunniakäsityksiin ja niistä aiheutuviin konflikteihin liittyy väärää käsityksiä, ennakkoluuloja ja pelkoja, jotka heijastuvat vuorovaikutukseen Suomeen muuttaneiden ihmisten kanssa ja vaikeuttavat konfliktitilanteiden käsittelyä ja ratkaisemista. Ilmiön käsittely avoimesti ja monipuolisesti on uskoaksemme paras tapa lisätä ymmärrystä erilaisia ajattelu- ja toimintatapoja kohtaan ja vaikuttaa siihen, että myös opettajat ja koulut voivat toimia omassa työssään vastaantulevissa tilanteissa rakentavalla tavalla. Koulutuksen toivotaan madaltavan kynnyksestä vuorovaikutukseen maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa ja antavan valmiuksia suunnitella kouluihin toimintatapoja, joilla voidaan positiivisella tavalla edistää mm. tasa-arvoa ja tyttöjen ja naisten oikeuksien toteutumista.

Kunniaan liittyvien konfliktien kautta on mahdollista pohtia paitsi kulttuurisia kysymyksiä myös monia yhteiskunnallisia tekijöitä, kuten taloudellisia suhteita ja erilaisia valtasuhteita. Aiheeseen liittyvät läheisesti myös ihmisoikeudet, yhteiskunnallinen kehitys ja niiden eteen tehtävä työ.

Materiaali on suunniteltu ensisijaisesti koulutusten oheismateriaaliksi mutta se toimii myös itsenäisenä perustietona erityisesti kunniakonflikteista globaalina kehityskysymyksenä sekä opettajien ja koulujen tukena maahan muuttaneiden perheiden kanssa kohdatuissa ristiriitatilanteissa. Materiaalin sisältö perustuu tekstissä mainittujen lähteiden lisäksi syksyllä 2012 pidetyissä koulutuksissa esiin nousseisiin kysymyksiin sekä African Caren kokemuksiin maahanmuuttajatyön parissa.

Kulttuurista ja konflikteista keskusteltavaksi

Globalisaatio- ja maahanmuuttokeskustelun yhteydessä myös puhe kulttuurien kohtaamisesta on tullut osaksi arkipuhetta ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen taitoja kaivataan monilla eri ammattialoilla. Mutta mitä tarkoitetaan kulttuurilla ja mitä kaikkea kulttuurilla voidaan selittää?

Arkipuheessa kulttuurilla viitataan yleensä etnisyyteen, syntyperään, ryhmään kuulumiseen ja etniseen identiteettiin¹. Ilmaisuja ”meidän kulttuurissamme” tai ”heidän kulttuurissaan” on helppo käyttää jäsentämään maailmaa ja selittämään koettua erilaisuutta.

Teoreettisemmin tarkasteltuna kulttuuria voidaan pitää merkitysjärjestelmänä, eli asioille annettuina merkityksinä: toisten asioiden merkitystä korostetaan enemmän ja asioita arvotetaan eri tavoin. Kulttuuria voi pitää siis arvomaailmana, ajattelu- ja toimintamalleina ja tapoina, joiden mukaan toimia, käsityksinä siitä mitä pidetään normaalina, oikeana ja vääränä. Se tarkoittaa siis ymmärrystämme maailmasta.

Kulttuurisia merkitysjärjestelmiä, eli ymmärrystämme maailmasta, ei kuitenkaan voi tarkastella irrallaan yhteiskunnallisista järjestelmistä, historian käännteistä, politiikasta tai taloudellisista ja sosiaalisista suhteista. Oikeastaan kaikki nämä tekijät ovat aina vuorovaikutuksessa keskenään siinä määrin, ettei kulttuuria näistä irrallaan ole edes olemassa. Hakiessa selityksiä ajattelu- ja toimintatavoille on siis kulttuuristen merkitysten lisäksi syytä tarkastella esimerkiksi tietyn valtion lainsäädäntöä tai asemaa maailmantaloudessa. Eikä yksittäisissä tilanteissa voi unohtaa myöskään ihmisten elämänhistoriaa ja henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Kulttuurit eivät ole olemassa ilman ihmisiä. Kun aletaan pohtia mistä kulttuuriset käsitykset oikein tulevat, tulee pian vastaan kysymys: kuka niistä on päättänyt? Kulttuuri ja valta ovat kiinteästi kytköksissä toisiinsa. Joskus pyrkimyksenä lienee suoranainen toisten ihmisten hallinta, mutta miksi ei myös vilpiton pyrkimys ymmärtää elämää ja luoda yhteisiä pelisääntöjä. Myös jälkimmäinen vaihtoehto voi sulkea osan ihmisistä ulkopuolelle jos normaali, hyvä ja oikea määritellään kovin tiukasti.

Kulttuurisia malleja ja sääntöjä eivät kuitenkaan koskaan kaikki noudata. Malleja sovelletaan luovasti koko ajan, merkityksistä ja arvoista neuvotellaan ja taistellaan, rajoja rikotaan ja asetetaan uudelleen, tulkitaan ja perustellaan eri tavoin. Kulttuuri ei ole rajattu muuttumaton kokonaisuus, saareke, johon toisista rajatuista saarekkeista otetaan korkeintaan vaikutteita. Nämä ”vaikutteet” ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja asioiden merkitykset muuttuvat – kulttuuri elää ja muuttuu!

Myös erilaisia yhteiskuntia pyritään toisinaan luonnehtimaan yhtenäisinä kokonaisuuksina. Tällaisia luonnehdintoja voivat olla esimerkiksi ”perinteinen yhteiskunta” ja ”moderni yhteiskunta”. Esimerkiksi yhteiskuntia, joissa kunniakäsitykset ovat arvostettuja, on luonnehdittu patriarkaaliseksi ja perinteiseksi yhteiskunniksi. Jako perinteisiin ja moderneihin yhteiskuntiin voi kuitenkin olla harhaanjohtava, koska todellisuudessa yhteiskunnissa perinteiset ja modernit piirteet voivat vallita samaan aikaan. Patriarkalisuudella voidaan viitata miehen asemaan perheen päänä mutta patriarkalisuus on nähty myös miesten valta-asemana yhteiskunnassa laajemmin. Tämä näkemys jättää kuitenkin helposti huomiot-

¹ Etnisyys pitää sisällään kansalle ominaisia kulttuurisia, kielellisiä, uskonnollisia ja fyysisiä piirteitä, perinteitä sekä muita tunnusmerkkejä. Termiä saatetaan käyttää rinnakkain kansallisuus-termin kanssa. Identiteetti koostuu niistä ominaisuuksista, jotka sisältyvät minäkuvaan. Erilaisia identiteettejä voivat olla esimerkiksi henkilökohtainen, sosiaalinen ja kansallinen identiteetti. Identiteetti voidaan nähdä prosessina, joka rakentuu kanssakäymisestä yksilöiden ja ryhmien kanssa. (Toisella katsomalla. Maahanmuuttajista maahan muuttajiin, 2011. Sanasto. Ks. lähteet ja lisätietoa.)

ta naisten toiminnan ja vallankäytön mahdollisuudet elämän eri osa-alueilla. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on myös esitetty nimenomaan perheeseen liittyvien arvojen ja rakenteiden olevan hitaimmin muuttuvia yhteiskunnallisia rakenteita. Perheen ja suvun merkitys onkin varmasti yhteinen nimittäjä yhteiskunnissa, joissa käsitykset kunniaista ovat merkittävässä roolissa.

Yhteiskuntia, joissa perheen ja suvun merkitys ihmisten elämässä on suuri kuvataan usein yhteisöllisinä yhteiskuntina. Nyky-Suomessa yhteisöllisyys on kovassa huudossa: ihmisten tulisi tehdä enemmän asioita yhdessä ja pitää huolta toisistaan. Toisaalla yhteisöllisyys saattaa tarkoittaa yhteiselon ja yhteistoiminnan arvostamisen lisäksi ihmisten taloudellista ja sosiaalista riippuvaisuutta toisistaan. Tiivis yhteiselo voi siis tarkoittaa myös yhteisön luomaa painetta ja tiukempaa kontrollia ja sääntöjä, joiden uskotaan turvaavan perinteiden ja kulttuurin säilymisen, koko yhteisön ja sen jäsenten olemassaolon. Entä jos nämä säännöt loukkaavat kansainvälisesti yleismaailmallisiksi määriteltäviä ihmisoikeuksia?

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen mukaan jokaikisellä ihmisellä on samat yhtäläiset oikeudet, joita ei kenenkään tulisi voida kieltää tai ottaa pois. Ihmisoikeuksien julistuksen ovat allekirjoittaneet lähes kaikki maailman maat. Vaikka käsitys ihmisoikeuksista olisi jaettu, ovat tulkinnat vapauksien ja oikeuksien rajoista silti monet.

Kulttuuriset käsitykset ja perinteet ovat joka tapauksessa muuttuvia, eikä niillä tarvitse olla sellaista itseisarvoa, jota ei saisi kyseenalaistaa, jos niiden on ymmärretty loukkaavan joidenkin ihmisten oikeuksia ja aiheuttavan kärsimystä. Muutokseen pyrkiessä on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon toisenlaiset käsitykset ja kokemusmaailmat. Toimivin tapa saada aikaan muutosta onkin myönteisten kulttuuristen käytäntöjen löytäminen saman kulttuurisen ajattelutavan sisältä ja niiden käyttäminen haitallisten tapojen haastamiseksi. Kuten YK:n väestörahasen raportissa todetaan ”ihmiset itse muuttavat kulttuuria omalla toiminnallaan ja uudet ajatukset ja elämäntavat muokkaavat kulttuuria toisinaan nopeastikin. Joskus taas tiedonpuute tai taloudellisten ja poliittisten oikeuksien puuttuminen voi kaventaa ihmisten valinnanmahdollisuuksia ja estää muutosta”.

Yhteiskunnat, joissa yhteisö muodostaa elämälle tiukasti määritellyt puitteet, eivät ole ainoita, joissa oikeuksia loukataan. Oikeuksien loukkauksia, esimerkiksi väkivaltaa, esiintyy kaikissa yhteiskunnissa, erilaisten kulttuuristen merkitysten ja yhteiskunnallisten tekijöiden seurauksena. Miksi vieraat kulttuurit ja yhteiskunnat kuitenkin tuntuvat helpommin leimaantuvan kokonaisuudessaan, kun taas vaikka suomalaiset väkivaltatapaukset näemme mieluummin yksittäistapauksina, psyykkisesti ongelmaisen henkilön yksilöllisenä tekona eikä koko yhteiskunnan kuvana? Miten me haluamme vieraan ja erilaisen tulkita?

Ennakkoluulot ovat yleisinhimillisiä, niitä on aina ollut ja tulee todennäköisesti aina olemaan. Ennakkoluulot kohdistuvat useimmiten ihmisiin, jotka koetaan erilaisiksi ja jotka ovat oman ryhmän ulkopuolella. Niiden ongelma on yksinkertaistaminen. Ennakkoluuloja ja myyttejä tarkastellessa havaitaan, että ne rakentuvat joko stereotyyppiin yleistyksiin tai epäluuloisuuteen ja pelkoon. On myös esitetty, että ennakkoluuloista ei aina päästä eroon pelkästään tiedon avulla vaan informaatio voi jopa vahvistaa ennakkoluuloja. Ennakkoluulo elää ikään kuin omasta voimastaan vaikka järki puhuisi vastaan. Kaikki tieto tulkitaan ennakkoluulon kautta, vasta-argumentit sivuutetaan, niiden viestiä ei sisäistetä. Ennakkoluulojen ylittäminen vaatii yleensä oivalluksia, jotka voivat syntyä esimerkiksi kokemuksen kautta. Erilaisuutta on mahdollisuus oppia ymmärtämään ja arvottamaan positiivisesti.

Katso myös tiivistelmä YK:n väestörahasen vuosiraportista 2008. www.vaestoliitto.fi > kansainvälisyys > materiaalit > YK:n väestörahasen vuosiraportti > 2008 > [Kulttuurintuntemus kehityksen avaimena](#)

Lähteet ja lisätietoa

Toisella katsomalla. Maahanmuuttajista maahan muuttajiin. 2011. Senni Jyrkiäinen, Päivi Sievänen, Jenny Stenbäck & Anna Suvilaakso. Kulttuurikameleontit ry.

MOD-ohjaajan työkalupakki. Orvar Alinder & Marco Helles. Suomeksi 2003. MOD - monimuotoisuus ja vuoropuhelu. Menetelmiä rasismien ja muukalaisvihan kohtaamiseksi.

Tiivistelmä YK:n väestörahasen vuosiraportista 2008. Kulttuurintuntemus kehityksen avaimena. Väestöliitto.

Näkökulmana kunniaväkivalta

Mitä tarkoitetaan kunniakonflikteilla ja kunniaväkivallalla?

Sanalla kunniaväkivalta² tarkoitetaan perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa kunnianormien puolustamisella perusteltua väkivaltaa tilanteessa, jossa jonkun perheenjäsenen käyttäytymisen koetaan vaarantavan perheen kunnian yhteisön silmissä. Eri asiantuntijaorganisaatioiden määritelmässä kunniaan liittyvä väkivalta on pääasiassa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa³ ja kunniakäsitteet liittyvät sukupuolimoraaliin ja vaatimukseen etenkin naispuolisten perheenjäsenten siveellisestä käytöksestä.⁴ Siksi tyttöjen ja naisten käytös on tarkemman kontrolloinnin alla ja myös väkivalta kohdistuu useammin heihin. Perheen miesten vastuulla puolestaan on pitää huolta perheen kunniallisuudesta ja tarvittaessa palauttaa se. Siten väkivallan teon toteuttaa yleensä perheen tai suvun miespuolinen henkilö.

Määritelmä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, koska myös miehet ja pojat voivat joutua kunniaväkivallan uhreiksi. Miehiin ja poikiin kohdistuvat paineet ja odotukset kunnian vahtimisesta ja palauttamisesta voivat olla henkistä väkivaltaa heitä kohtaan. Lisäksi erityisesti nuoret miehet voivat joutua väkivallan kohteeksi perheen pakottaessa heidät avioliittoon tai muuten käyttäytymään perheen ja suvun kunnian säilyttämisen edellyttämällä tavalla. Tällöin kunnianormit eivät välttämättä liity pelkästään siveellisyteen vaan yhteisön muihin moraalisiin sääntöihin, kuten vanhempien kunnioittamiseen tai muuhun odotustenmukaiseen käytökseen. Keskeinen rooli kunniakäsitteiden ylläpitämisessä ja rikkomusten rankaisemisessa onkin yhteisöllä ja sen luomalla paineella.

Yhteisöllä tarkoitetaan tässä ihmisiä, jotka jakavat samoja arvoja, ajatuksia ja tapoja, tai joiden elämään nämä normit ja arvot vaikuttavat. Yhteisö ei kuitenkaan välttämättä tarkoita nimettyjä, toisensa tuntevia ihmisiä, jotka muodostaisivat jokapäiväisessä elämässä kiinteän yhdessä elävän yhteisön. Yhteisö on siten osittain kuviteltu, eikä sillä ole selviä rajoja. Myöskään jaetuilla arvoilla ja normeilla ei ole selviä rajoja. Yhteisössä ilmenee erilaisia mielipiteitä ja sen jokaisella jäsenellä on oman elämänhistoriansa ja asemansa kautta oma suhteensa nimettyihin normeihin, arvoihin ja tapoihin. Nämä normit ja arvot ovat kuitenkin todennäköisesti kaikkien tunnistamia.

Mediassa kunniaväkivaltatapauksista useimmin nousevat esiin kunniamurhat, jotka kuitenkin ovat monenlaisten konfliktin ja väkivaltatapauksien joukossa ääritapauksia. Kunniallisuuden vaatimista rajoituksista ja odotuksista syntyneitä kiistoja ratkaistaan perheissä jatkuvasti ilman väkivaltaa, neuvottelemalla ja erilaisin kompromissein. Kun konfliktitilanteet johtavat väkivallana pidettäviin tekoihin, on väkivallan yleisin muoto perheenjäsenen pakottaminen ja painostaminen käyttäytymään perheen haluamalla tavalla.

Kunnian vaatiessa siveellistä käytöstä konflikteja aiheuttavat tilanteet tai käytös, jotka jollakin tavalla liittyvät seksuaalisuuden kiellettyihin muotoihin, eli suhteisiin avioliittoa ennen tai sen ulkopuolella. Kunniakäsitteisiin liittyvät myös naisen ja miehen odotustenmukaiset roolit. Siten perheelle voi aiheutua häpeää myös tilanteissa, joissa näitä odotuksia ja arvoja vastaan rikotaan tai niitä kyseenalaistetaan.

Siveellisyys tulee yleensä ajankohtaiseksi vasta murrosiässä, jolloin nuorten käyttäytymiselle aletaan asettaa enemmän

2 Monella muulla kielellä käytetään termiä kunniaan liittyvä väkivalta, esim. engl. honour-related violence. "Kunniaväkivalta"-termiä on kritisoitu koska sen nähdään vahvistavan kunnian ja väkivallan liittymisen yhteen vaikka väkivallassa ei pitäisi nähdä olevan mitään kunniallista. Yleisesti käytetään myös termiä häpeärikos.

3 Mukaan lukien YK:n päätöslauselma "Working Towards the Elimination of Crimes Against Women Committed in the Name of Honour", 2004. Ks. lähteet ja lisätietoa.

4 Siveellisyteen liittyvälle kunnialle on monissa kielissä oma sanassa, jonka lisäksi on muita kunniakäsitteitä.

sääntöjä, jotta epäsovivia tilanteita vastakkaisen sukupuolen kanssa ei pääsisi syntymään. Eri elämänvaiheissa ovat hieman eri asiat todennäköisempiä motiiveja konflikteille ja siten myös väkivallalle. Yleisiä motiiveja ovat epäsovivat ajanviettotavat tai sopimaton pukeutuminen, esiaviolliset suhteet, kieltäytyminen järjestetystä avioliitosta, seurustelu henkilön kanssa, jota perhe ei hyväksy, avioero, pettäminen ja avioliiton ulkopuolinen raskaus. Vaikka käytännössä naisten siveellistä käytöstä vaaditaan yleensä kiivaammin, voi myös miesten kohdalla esimerkiksi useampi seurustelukumppani vaarantaa perheen maineen. Miehet voivat joutua kunniaväkivallan uhriksi myös jos he kieltäytyvät heidän vastuullaan olevasta tehtävästä: perheen kunnian palauttamisesta. Miehet saattavat joutua kunniaväkivallan uhriksi myös ollessaan osallisena kunnian rikkomiseen esimerkiksi naisen uuden puolison asemassa. Koska kunnia-ajattelu on vahvasti sukupuoli- ja heteronormatiivista myös seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen aiheuttaa perheelle häpeää ja on motiivi väkivallalle.

Kunnian menetystä pelätessä on tyypillistä, että jo huhut voivat riittää syyksi väkivaltaan turvautumiseen. Vaikeimmin käsitettävien asioiden joukossa lienee se, että myös raiskauksen uhri saattaa joutua kunniaväkivallan uhriksi. Teko seuraa kuitenkin samaa kunniaväkivallan logiikkaa, jonka mukaan naisen siveellisyyden mennessä kunnia on menetetty ja nainen aiheuttaa perheelle häpeää. Myös kunniaväkivallan vastaista työtä tekevän henkilön voidaan nähdä rikkovan kunnianormistoa vastaan.

Kunniaan liittyvä väkivalta ei sinänsä muodoiltaan poikkea esimerkiksi perheväkivallasta ja niillä onkin paljon yhtäläisyyksiä: molemmat kohdistuvat useammin naisiin, väkivallan muodot ovat samanlaisia ja seurauksena voi molemmissa olla uhrin väkivaltainen kuolema. Kunniaan liittyvälle väkivallalle on kuitenkin ominaista lähiyhteisön osallistuminen väkivaltaisten toimien valmisteluun tai toteuttamiseen. Vaikka väkivallan tekijä toteuttaisi teon yksin, voi hän olettaa yhteisön tukevan häntä. Teko tehdään usein nimenomaan yhteisön luoman paineen alaisena. Koska kunnianormiston ja kunnian ylläpidosta vastuu lankeaa perheen tai suvun miespuolisille jäsenille, voi väkivallan toteuttaja olla isä, veli, setä tai serkku tai useampi heistä yhdessä. Jos teon toteutus jonkun henkilön osalta on estetty tai hän ei ole sitä valmis tekemään, voi sen suorittaa joku muu. Perheväkivallan tekijä ei todennäköisesti saa teolleen hyväksyntää muilta eikä tekoa hänen puolestaan ole valmis suorittamaan kukaan muu.

Kuten väkivalta yleensä, myös kunniaväkivalta voi olla sekä fyysistä että henkistä. Henkinen väkivalta jää useammin näkymättömiin. Uhrin kokemus saattaa myös poiketa ulkopuolisen näkemyksestä. Henkilö voi esimerkiksi itse kontrolloida tekemisiään niin, että ei koe elämäänsä rajoittavia sääntöjä väkivallaksi vaan hyväksyy ne, vaikka ulkopuolisen näkökulmasta rajoittaminen ja kontrollointi vaikuttavat alistamiselta ja henkiseltä väkivallalta. Toisaalta on myös yleistä, että väkivallan kokija ei välttämättä tiedosta väkivallan olevan väärin ja tarvitsee sen tunnistamiseen ja ymmärtämiseen tukea saadakseen kokea elämää ilman väkivaltaa.

Kunnian säilyttämiseksi väkivaltaa voidaan käyttää sekä ennaltaehkäisemään kunnianmenetystä että kunnian palauttamiseksi. Kunniaan liittyvän väkivallan tyypillisiä muotoja ovat

- Uhkailu, eristäminen ja rajoittaminen (käyttäytymisen, pukeutumisen, liikkumisen tai koulunkäynnin)
- Painostus ja pakottaminen (pakkoavioliitot, itsemurha)
- Perheestä tai yhteisöstä eristäminen
- Muu väkivalta, jota perustellaan yhteisöllisen kunnian suojaamisella tai palauttamisella (ääritapauksena murhat)

Itsemurhaan painostaminen on yksi kunniaväkivallan äärimuodoista. Kunniaa loukannut voidaan joko pakottaa itsemurhaan tai hän päätyy siihen itse kun ei enää kestä painostusta. Kunniamurhia myös lavastetaan itsemurhiksi.

”Väkivaltaa on se, jos pakotetaan johonkin. Tiedän tapauksen, jossa perheen tyttö pakotettiin naimisiin kotimaassa ja palattuun Suomeen tyttö halusi erota. Perhe totesi, että jos eroat, olet meille kuollut. Tyttö oli peloissaan ja haki lopulta tavaransa kotoa poliisin kanssa. Hänet siis suljettiin perheen ulkopuolelle. Myös muu yhteisö puhuu hänestä pahaa ja sulkee ulkopuolelle. Tällaiset ratkaisut ovat henkistä väkivaltaa, jossa mennään liian pitkälle.” – *Suomessa asuva kurdinainen*

Pakkoavioliitto lienee kunniaväkivallan yleisimpiä muotoja ja se tarkoittaa nimensä mukaisesti jomman kumman tai molempien osapuolien pakkotamista avioliittoon. Pakkoavioliittoa ei pidä sekoittaa käsitteeseen järjestetty avioliitto, joka on monissa maissa yleinen sekä nuorten että vanhempien hyväksymä tapa, jossa luotetaan vanhempien arviointikykyyn ja esimerkiksi samanlaisen taustan merkitykseen sopivan puolison valinnassa. Järjestettyjen avioliittojen tapauksessa osapuolilla on mahdollisuus kieltäytyä ehdotetusta avioliitosta.

Myös naisten ympärileikkauksia perustellaan vastaavilla kunnia- ja siveyskäsityksillä, joten niitäkin voidaan pitää kunniaan liittyvänä väkivaltana. Joissakin maissa ympärileikkauksia selitetään kuitenkin myös erilaisilla uskomuksilla tai käsityksillä normaaliudesta ja puhtaudesta. Kunniaa saatetaan suojella myös estämällä tytön koulunkäynti tämän tultua murrosikään, jotta vältettäisiin kanssakäyminen poikien ja miesten kanssa. Myös naisten työssäkäyntiä saatetaan rajoittaa samasta syystä. Naisten kouluttautumisen ja työssäkäynnin estäminen saatetaan kuitenkin perustella myös muilla syillä, eivätkä toisaalta monet kunniaa tärkeänä pitävät näe naisten kouluttautumista ja työssäkäyntiä uhkana kunnialle. Sama koskee naisten taloudellista kontrollointia, joka voi olla yksi keino suojella perheen kunniaa rajoittamalla naisten elämänpiiriä mutta välttämättä kunniakäsitteet eivät vaikuta naisten taloudelliseen asemaan. Myös tiedonsaannin rajoittaminen esimerkiksi seksuaaliterveydestä ja -oikeuksista voidaan nähdä väkivaltana koska tiedonpuutteen seuraukset voivat vahingoittaa terveyttä ja loukata oikeuksia.

Kunniaväkivaltaa vai väkivaltaa?

On syytä muistaa, että vaikka käsitykset kunnian merkityksestä voivat olla jaettuina, ei se tarkoita että kaikki yhteisön jäsenet hyväksyvät konfliktitilanteiden ratkaisemisen väkivallalla. Myös kunniallisuuden merkityksen hyväksyvä henkilö voi pitää väkivallan tekijää epätasapainoisena ja ongelmaisena yksilönä.

Kunniakäsitykset eivät myöskään ole ainoa syy väkivallalle kunniakeskeisissä yhteisöissä vaan lisäksi esiintyy perheväkivaltaa, jonka motiivina eivät ole kollektiivisesti jaetut kunnianormiston mukaiset käsitykset ja joka ei saa hyväksyntää yhteisöltä.

Yhteisöllisyys on puolestaan vahva taustatekijä myös esimerkiksi romaniyhteisöissä, joissa kunnian loukkaukset saattavat aiheuttaa sukujen välisiä konflikteja ja johtaa väkivaltaan. Jotkut kunniakäsityksiin liittyvälle väkivallallekin tyypilliset henkisen väkivallan muodot,

Vaikka Suomessa kansainvälisesti verraten ollaan tasa-arvoasioissa monessa suhteessa pitkällä, on naisiin kohdistuva väkivalta yleisempää kuin muissa teollistuneissa maissa keskimäärin. Myöskään kunnia-ajattelun piirteet eivät ole vieraita Suomessa. Kunniallisuuteen ja siveellisyyteen liittyvät käsitykset ovat olleet vahvoja vielä 1900-luvun puolivälissä ja lainsäädännöllisesti naiset ovat Suomessakin olleet miesten holhouksen alaisia 1930-luvulle saakka.

Kääntämällä katseen omaan tuttuun ympäristöön voi oivaltaa kuinka erilaisia suhteita yksittäisillä ihmisillä on yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin ilmiöihin.

Lähteet ja lisätieto

[”Minun kunniani ei ole sinun kunniasi”. Kunniakäsitteen monet merkitykset.](#) Gazale Giray ja Hanni-Mari Romppainen, 2009. Julkaisussa Kunnia konfliktina. MLL Uudenmaanpiiri.

[Kunnia ja siveys. Yhteisöllisten konfliktien ja häpeän pelon historiallisuudesta.](#) Satu Lidman 2009. Julkaisussa Kunnia konfliktina. MLL Uudenmaanpiiri.

esimerkiksi yhteisöstä ulossulkeminen, ovat tyypillisiä myös uskonnollisissa yhteisöissä, jotka elävät tiukasti uskonnollisen normiston mukaista elämää hyläten henkilöt, jotka näitä kyseenalaistavat.

Kunniaväkivallan käsitteen rajaaminen ei siis ole yksiselitteistä. Tunnistamisen ja erottelun tarkoitus on kuitenkin pystyä paremmin ennakoimaan sekä riskitekijöitä että uhkaa ja siten löytää oikeanlaisia lähestymistapoja tilanteiden ratkaisemiseksi. Kaikenlaisen väkivallan poistaminen edellyttää joka tapauksessa työtä kansainvälisellä ja kansallisella tasolla, yhteisöjen kanssa ja yksilötasolla, ja kiinnittäen huomiota paitsi uhriin myös väkivallan tekijään.

Kunniakäsitykset hyvän elämän ohjenuorana

Kunniakäsityksiin liittyy vahvasti ajatus miesten ja naisten erilaisista rooleista ja ominaisuuksista.⁵ Kunniakäsitykset tai roolijako eivät kuitenkaan itsessään väistämättä tarkoita sitä, että naisia pidettäisiin miehiä alempiarvoisina vaan sitä, että molemmilta sukupuolilta odotetaan roolinsa mukaista käyttäytymistä. Joissakin maissa laissa määritellään miehellä olevan perheensä elatusvelvollisuus. Mies nähdään siten perheen päänä, jonka vastuulla on perheen hyvinvointi ja päätöksenteko joissain asioissa perheen puolesta. Myös naiset odottavat miesten vastaavan perheen elatuksesta ja tekevän päätöksiä. Tämä ei kuitenkaan aina tarkoita etteivät naiset voisi esimerkiksi kouluttautua tai ettei heillä olisi mitään päätösvaltaa omasta tai perheensä elämästä.

Joissakin yhteisöissä kunnianormeja ylläpidetään säätelemällä naisten ja miesten välistä kanssakäymistä niin, että vältetään tilanteita, jotka voivat johtaa suhteisiin ennen avioliittoa tai sen ulkopuolella. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sääntöjä pukeutumisessa tai naisten ja tyttöjen liikkumisen rajoittamista samoissa paikoissa miesten ja poikien kanssa. Jokapäiväisessä elämässä käsitykset kunnianstä ovat yleensä käsityksiä hyvästä elämästä, moraalista, lasten kasvatuksesta ja perheen parhaasta ja näitä käsityksiä, samoin kuin rikkomuksista seuraavia rangaistuksia, ovat hyväksymässä yhtä lailla naiset kuin miehet.

Kunniaväkivalta ja uskonto

Siveellisyyteen liittyvää kunniaa tärkeänä arvona pitävät ihmiset saattavat perustella arvojaan ja moraaliaan uskonnolla ja uskonnon pyhillä kirjoilla. Vastaavia kunniakäsityksiä esiintyy kuitenkin kristittyjen, muslimien, juutalaisten, jesidiläisten, druusien, hindujen ja sikhien lisäksi myös ateistien parissa. Tutkijoiden mukaan kunniakäsitykset ovat uskontoja vanhempaa perinnettä – moraalijärjestelmä, jolla on luotu puitteita yhteisön sisäiselle sosiaaliselle elämälle.

Monet uskontoryhmien jäsenet ovat myös paheksuneet uskontonsa käyttämistä perusteena kunniaan liittyviin väkivaltaisiin käytäntöihin omassa maassaan, koska niitä ei tosiasiaassa uskonnollisten kirjoitusten mukaan sallita. Esimerkiksi islamin mukaan seksuaaliset suhteet hyväksytään vain avioliitossa, eli odotukset siveellisyydestä koskevat yhtä lailla sekä naisia että miehiä. Islam ei myöskään hyväksy oman käden oikeutta. Uskonnollisissa teksteissään esiintyvistä asioista monet islaminuskoiset, samoin kuin kristityt, ovat myös valmiita tekemään reformistisia tulkintoja, eli lukemaan tekstiä kuvauksena historiallisiin konteksteihin sidoksissa olevista käytännöistä, joita ei sellaisenaan tule soveltaa nykypäivään.

Lähteet ja lisätietoa

[Honor killings. Can murders of women and girls be stopped?](#) Global researcher 2011, vol. 5 no. 8, s. 183-208.

[Lupa tappaaa? Katsaus shari'an ja kunniamurhien väliseen yhteyteen.](#) Anne Slåen, 2009. Julkaisussa *Kunnia konfliktina. Kunnia ja siveys. Yhteisöllisten konfliktien ja häpeän pelon historiallisuudesta.* Satu Lidman, 2009. Julkaisussa *Kunnia konfliktina.* [www.ihmisoikeusliitto.fi > toiminta > Kitke! > Tietoa kunniaan liittyvistä konflikteista](#)

5 Naisten siveellisyyteen kohdistuvista odotuksista ja sen historiallisista juurista lisätietoa esim. Ihmisoikeusliiton Kitke!-hankkeen taustamuistiosta. Ks. lähteet ja lisätietoa.

Tarkasteltaessa kunniakäsitteiden luomia rajoituksia yksittäisten ihmisten elämässä on hyvä huomata, että se mikä suomalaisen nyky-yhteiskunnan näkökulmasta voi vaikuttaa yksilön oikeuksien ja vapauksien rajoittamiselta, voidaan kokea ennen kaikkea perheen kunnioittamisena, välittämisenä ja lapsiin kohdistuen kasvatuksena. Omia yksilöllisiä tavoitteita ja mahdollisuuksia ei korosteta vaan hyvänä ja ihmisarvoisena pidetään elämää, jossa ensimmäisellä sijalla on perhe ja jokaisen perheenjäsenen velvollisuudet perhettä kohtaan.

Kunniakonfliktit globaalina kehityskysymyksenä

Kunniakäsitteet ja roolijako saattavat kuitenkin johtaa myös naisten oikeuksia ja mahdollisuuksia kaventaviin ja asemaa huonontaviin käytäntöihin yhteiskunnassa ja siksi niitä voidaan pitää ongelmallisena miesten ja naisten yhtäläisten ihmisoikeuksien toteutumiseen nähden. Käsitteet ovat sukupuolinormatiivisuuden lisäksi hyvin heteronormatiivisia, joten ne ovat ongelmallisina myös seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kannalta. Alle 18-vuotiaisiin kohdistuva painostus ja pakottaminen puolestaan ovat ongelmallisia myös lapsen oikeuksien näkökulmasta.

Kunniakäsitteitä tarkastellessa on syytä ottaa huomioon ympäröivä yhteiskunta laajemmin ja pohtia kuinka eri kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät, kuten yhteiskunnallinen järjestelmä, valtasuhteet, politiikka, uskonto, sosiaaliset hierarkiat ja taloudelliset suhteet muokkaavat toisiaan. On muistettava, että yhteiskunnat, joissa kunniakäsitteet ovat voimakkaita, ovat usein kehitysmaita, joiden taloudellinen, poliittinen ja sosiaalinen tilanne ei ole ollut otollinen muutokselle ja kehitykselle.

Jotta ajattelutavan väkivaltaisiin seurauksiin voidaan vaikuttaa, on tarpeen ymmärtää paitsi yhteiskunnalliset olosuhteet myös ajattelun logiikka ja sen tärkeys ihmisille. Se ei tarkoita, että väkivaltaa pitäisi missään tilanteessa hyväksyä. Työtä väkivallan kitkemiseksi tehdäänkin jatkuvasti eri puolilla maailmaa, myös Suomessa. Samalla voidaan tarkastella käsitteitä naisten ja miesten rooleista ja kyseenalaistaa erityisesti niitä, jotka vaikuttavat negatiivisesti naisten ja miesten yhtäläisten ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Lähteet ja lisätietoa

www.ihmisoikeusliitto.fi > toiminta > Kitke! > [Tietoa kunniaan liittyvistä konflikteista](#)

<http://uudenmaanpiiri.mll.fi/> > toiminta > kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisy > [Uhkana Kunnia](#), oppimateriaali. Mai Salmenkangas, 2006.

<http://uudenmaanpiiri.mll.fi/> > toiminta > kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisy > [Kunnia konfliktina-näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn](#), loppujulkaisu. Toim. van Dijken, Marjo & Tauro, Tanja, 2009.

[Honour-related Violence. European Resource Book and Good Practice](#). Kvinnoforum 2005.

[Kontrolli ja kunnia – Koulutetut naiset ja julkisen tilan haasteet Ylä-Egyptissä](#). Senni Jyrkiäinen, 2009. Julkaisussa Kunnia konfliktina. MLL Uudenmaanpiiri.

[Lähestymistapoja määrittelyyn ja tunnistamiseen](#). Hanna Holm, Rebwar Karimi, Eeva Suomenaro, Marjo van Dijken, 2009. Julkaisussa Kunnia konfliktina. MLL Uudenmaanpiiri.

Amoral-hanke, [Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri](#). > toiminta > Kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisy > [Mitä kunniaan liittyvä väkivalta on?](#)

Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. 2011. Riitta Hannus – Sirkku Mehtola – Luru Natunen – Auli Ojuri (toim.)

Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaaita 2005: 15. [Väkivaltaa kokeneen maahanmuuttajanaisen ja -lapsen auttaminen](#)

www.ensijaturvakotienliitto.fi

Kunniakonfliktit ja väkivalta maailmalla

Kunniakäsityksiin liittyviä konflikteja ja väkivaltaa esiintyy hyvin samankaltaisissa muodoissa eri puolilla maailmaa. Sen tarkkoja valtiollisia, maantieteellisiä tai kulttuurisia rajoja on vaikea määrittää, eikä se missään ole koko yhteiskuntaa läpäisevä ilmiö, vaan koskee ainostaan osaa perheistä ja suvuista. Se ei myöskään rajaudu yksiselitteisesti yhteiskuntaluokan, varallisuuden tai koulutustason mukaan.

Tunnistamisen avuksi on listattu alueita, joilla kunniakäsitykset ovat keskeisiä ja joilla niiden tiedetään johtaneen myös väkivaltaan.

- Aasiassa Afganistan, Pakistan, Bangladesh, Intia
- Lähi-Idässä Irak, Iran, Syyria, Kuwait, Saudi-Arabia
- Välimeren alueella Libanon, Jemen, Jordania, Israel/Palestiina, Turkki
- Pohjois- ja Itä-Afrikassa Egypti, Marokko, Somalia
- Euroopassa Etelä-Eurooppa, entisen Jugoslavian alue, Albania, Kosovo
- Kunniaväkivaltatapauksia on joidenkin lähteiden mukaan raportoitu lisäksi Sudanissa, Ecuadorissa, Brasiliassa, Ugandassa, Venäjällä ja Kiinassa. Raportoinnin puutteista ja osittain vaihtelevista määritelmistä johtuen tarkempaa kuvaa esiintyvyydestä on vaikea saada.

Kunniakäsitykset kulkevat ihmisten mukana myös heidän muuttaessaan maasta toiseen ja siten ne koskettavat myös maahanmuuttajayhteisöjä eri puolilla maailmaa. Lisäksi kunniakäsitykset voivat vaikuttaa niin sanottujen 2. ja 3. polven maahanmuuttajien sekä monikulttuuristen liittojen kautta eri etnistä taustaa olevien puolisojen ja heidän lastensa elämään.

Kansainvälisissä arvioissa luku maailmassa vuosittain tapahtuvista kunniakäsityksiin liittyvistä murhista vaihtelee 5000–20000 välillä. YK:n väestörahaston (UNFPA) tilaston mukaan vuonna 2000 suurin osa murhasta tapahtui Pakistanissa, Afganistanissa, Egyptissä, Länsirannalla, Gazassa ja Jordaniassa. Iso-Britanniassa on arvioitu tapahtuvan noin 12 kunniamurhaa vuodessa. Ruotsissa tapauksia tunnetaan muutamia. Väkivaltaa, joka ei johda murhaan on vielä vaikeampi tilastoida. Varsinkin henkinen väkivalta jää usein piiloon. Englannissa väkivaltatapauksia arvioitiin vuonna 2010 olleen noin 3000 ja Ruotsissa vuonna 2003 yli 1500 tapausta.

Joidenkin arvioiden mukaan sekä kunniaväkivalta että kunniamurhatapaukset olisivat lisääntymässä. Tunnettujen tapausten lisääntymistä voi kuitenkin selittää lisääntynyt raportointi, johon ovat vaikuttaneet järjestöjen tekemä työ ja tiedon leviäminen median kautta sekä lainsäädännön muutokset. Toisaalta todellisten tapausten määrän nousua saattaa aiheuttaa myös lisääntynyt siirtolaisuus ja sen yhteydessä kohdatut arvoristiriidat.

Lähteet ja lisätietoa

<http://uudenmaanpiiri.mll.fi/> > toiminta > kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisy > Uhkana Kunnia, oppimateriaali. Mai Salmenkangas, 2006.

Manual: Honour related violence. Prevention of violence against women and girls in patriarchal families. Kvinnoforum 2005.

Honor killings. Can murders of women and girls be stopped? Global researcher 2011, vol. 5 no. 8, s. 183–208.

Kunniakonfliktit ja väkivalta kansainvälisten toimien kohteena

Kunniakäsityksiin liittyvien konfliktien ja väkivallan ehkäisy ja poistaminen on ihmisoikeuksiin, naisten syrjinnän poistamiseen ja lapsen oikeuksiin liittyvä globaali kehityskysymys, jonka eteen tehdään töitä sekä kansainvälisesti että kansallisesti valtiohallinnon ja järjestöjen voimin. Myös Suomen nykyisen kehityspolitiikan lähtökohtana on ihmisoikeusperustainen lähestymistapa kehitykseen. Suomen kehityspolitiikka edistää keskeisiä ihmisoikeusperiaatteita kuten niiden yleismaailmallisuutta, jokaisen oikeutta päättää elämänvalinnoistaan, syrjimättömyyttä sekä tasa-arvoa. Yksi Suomen kehitysyhteistyön läpileikkaavista teemoista on jo pitkään ollut naisten ja tyttöjen oikeudet ja aseman parantaminen ja sukupuolten välisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon vahvistaminen.

”Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin -- muuttaakseen miesten ja naisten sosiaalisia ja sivistyksellisiä käyttäytymiskaavoja poistaakseen ennakkoluulot ja tapaan tai muuhun perustuvat käytännöt, joiden lähtökohtana on käsitys jommankumman sukupuolen alemmuudesta tai ylemmyydestä tai kaavamainen miesten ja naisten roolijako.”
(CEDAW 1979, artikla 5)

Kansainväliset sopimukset asettavat valtioille velvollisuuden estää väkivaltaa ja suojella uhreja. Allekirjoitettuaan ja ratifioituaan sopimuksen, maat ovat oikeudellisesti sidottuja panemaan sen säännökset täytäntöön omassa lainsäädännössään. Kansainvälisissä sopimuksissa ja julistuksissa kielletään suoraan kulttuurin, perinteiden tai uskonnon käyttäminen perusteluna tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia loukkaaville käytännöille.

Kunniakonflikteihin ja kunniaväkivaltaan liittyen oleellisina kansainvälisinä sopimuksina ja julistuksina voidaan pitää seuraavia

- YK:n Ihmisoikeuksien julistus (1948)
- Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW, 1979)
- YK:n päätöslauselma ”*Working Towards the Elimination of Crimes Committed in the Name of Honor*” (2004)
- Lapsen oikeuksien sopimus (1989, julistus 1959)
- YK:n Pekingin naisten neljännen naisten maailmankonferenssin loppuasiakirja, 1995.

Joissakin maissa, kuten Jordaniassa, Egyptissä, Syyriassa, Turkissa ja Kuwaitissa kunnia väkivallan motiivina toimii lieventävänä asianhaarana rangaistuksia annettaessa.⁶ Väkivallan tekijä saattaa jäädä joko kokonaan ilman rangaistusta tai saada vain nimellisen rangaistuksen, kuten sakon.

YK:n päätöslauselma ”*Working Towards the Elimination of Crimes Committed in the Name of Honor*” (2004) tunnistaa kunniaan liittyvän väkivallan ja ”velvoittaa valtiot toimimaan ennaltaehkäisevästi, tutkimaan tapauksia ja rankaisemaan naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan kunniaan liittyvän väkivallan tekoihin syyllistyneitä, sekä tarjoamaan suojelua uhreille [...] sekä tunnistaa ja käsitellä syyt kunniaväkivallan takana...”

Vaikka valtio olisikin allekirjoittanut sopimukset, niiden toteutumisen valvominen vaikeaa. Esimerkiksi Pakistan on allekirjoittanut suuren osan sopimuksista, mutta maa esiintyy edelleen kunniaväkivaltaatilastojen kärkijoukoilla. Pakistan on viime vuosina lisännyt lainsäädäntönsä useita naisiin kohdistuvan väkivallan poistamista edistäviä lakeja, joiden mukaan myös kunnialla perustellusta väkivallasta tulee rangaista. Kansallisen lainsäädännön muutos kuitenkin ei välttämättä tarkoita, että sitä noudatetaan paikallisissa kylätason tuomioistuimissa, joissa vanhat perinteet ja heimolait menevät edelleen kansallisen lainsäädännön yläpuolelle. Vuosisatoja vanhojen perinteiden ja yhteiskunnallisten rakenteiden muuttaminen ei ole aivan yksinkertaista.

⁶ Tilanne vuonna 2009.

Lähteet ja lisätietoa

www.ihmisoikeudet.net > opettajalle > [YK:n julistukset ja sopimukset](#)

[The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women \(CEDAW\), 1979.](#)

[Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, 1979.](#)

[Euroopan Unionin perusoikeuskirja, 2000.](#)

[YK:n päätöslauselma Working Towards the Elimination of Crimes Committed in the Name of Honor, 2004.](#)

[Euroopan neuvoston sopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja kotiväkivallan ehkäisemiseksi, 2011.](#)

www.unicef.fi – Lapsen oikeuksien sopimus > [Mikä on lapsen oikeuksien sopimus?](#)

[Katsaus islamilaiseen maailmaan. Naiset perhe ja seksuaaliterveys. Väestötietosarja 20. Väestöliitto 2009.](#)

[Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma 2012.](#)

[Pekingin julistus ja toimintaohjelma.](#)

Muutoksen voi saada aikaan vain yhdessä perheen kanssa

Sarah on 26-vuotias kurdi, jonka perhe muutti Suomeen pakolaisina Irakista vuonna 1992 Irakin käymien sotien ja kurdeihin kohdistuneiden vainojen alta.

Sarah ei ole kärsinyt kunniaan liittyvästä väkivallasta mutta tunnistaa kunnia-ajattelun hyvin ja näkee sen vaikutuksen omassa elämässään. Tuttavapiiristään Sarah tietää kuitenkin useita konfliktitapauksia, joista osa on johtanut henkiseen väkivaltaan asti. Pyysimme Sarahia kertomaan ajatuksiaan kunniaista ja kunniakonflikteista.

Mitä kunnia sinun mielestäsi tarkoittaa?

Kunnia minulle tulee ensimmäisenä mieleen perheen kunnioitus. Kunnia liittyy myös yhteisöön. Oikeastaan ne kulkevat käsi kädessä: kunnioitat perhettäsi ja perhe kunnioittaa yhteisöä. Se tarkoittaa, että sinulla ei ole vapautta tehdä yksin päätöksiä elämässä. Mutta se on myös hyvää tarkoittava tapa, välittämistä toisista. Isäni sanoo, että me emme elä tässä maailmassa yksin vaan tarvitsemme toisiamme olemaan osana elämäämme.

Ajatuksia kunniaista on kuitenkin eri asteisia, on sekä hyviä että pahoja muotoja.

Ovatko kunniaan liittyvät käsitykset vaikuttaneet elämääsi?

Nuorempana stressasin sitä, että joku muu kurdilainen näkee minut kävelemässä miespuolisen kaverini kanssa kadulla, ja siitä lähtee huhuja liikkeelle. Vaikka se olisi ollut vain työkaveri, se herättää silti epäilyksiä, eikä ole hyväksyttävää, että seurustelee ennen avioliittoa. Ja kyllä se vaikuttaa vieläkin. Ehkä olen siten tullut suojelleeksi itseäni miesten suhteen enemmän: kun ei ole voinut vapaasti seurustella, ei ole tarvinnut kokea niin montaa sydänsurua! Meidän kulttuurissa on tapana, että kun tapaa jonkun potentiaalisen kumppanin, vasta silloin saa tapailla lyhyen ajan, jonka jälkeen pitää tehdä päätös meneekö naimisiin. Ei voi jatkaa seurustelua vain tyttöystävänä ja poikaystävä. Se on minusta kaunis ajatus myös!

Se on vain hiukan erilaista kulttuuria, eri kasvatusperinteitä, ja jokainen perhe on myös erilainen. Minulla oli aika tiukat säännöt: ei alkoholia, ei poikaystäviä ja aikaiset kotiintuloajat. Muuten olen saanut tehdä paljon asioita, esimerkiksi matkustaa yksin ulkomaille. 23-vuotiaana sain muuttaa yksin asumaan, mikä oli minusta ihan hyvä aika muuttaa kotoa.

Tiedän, että kotimaassa tyttöjä naitetaan jo 16-vuotiaana, eivätkä he voi enää jatkaa koulun käyntiä, mutta minun vanhempani ajattelevat, että koulutus on tärkeä yhtä lailla tytöille ja pojille. Islaminkin mukaan kaikkea tiedon hankkimista pidetään arvokkaana, eikä siinä erotella miesten ja naisten välillä. Myös Irakin Kurdistanissa tämä on muuttumassa pienin askelin. Ulkomaille asuvat kurdilaiset auttavat ja kannustavat sukulaisperheitään pitämään lapset koulussa.

Oletko tehnyt asioita, jotka ovat näitä odotuksia vastaan?

Olen kokeillut molempia kulttuureita, myös tätä länsimaista vapautta, joka ei sitten tuntunutkaan niin vapaalta ja hyvältä. Molemmissa on hyvät ja huonot puolensa! Kun ottaa molemmista hyvät puolet ja tekee niistä oman elämänsä, se toimii minusta parhaiten.

En kuitenkaan halua satuttaa vanhempiani, aiheuttaa heille huolta ja stressiä, jos muut alkavat puhua heidän tyttärestään. Heille yhteisön mielipiteet ovat paljon tärkeämpiä kuin minulle. Vaikka olenkin joistain asioista eri mieltä, ymmärrän heitä koska he ovat kasvaneet eri maassa ja näkevät siksi joitain asioita eri tavalla. Kunnioitan vanhempiani ja olen heille myös kiitollinen kaikesta mitä he ovat tehneet meidän lasten puolesta. Olemme tulleet pakolaisina ja se oli tosi raskasta vanhemmillemme. Ne kokemukset ovat myös vahvistaneet meitä perheenä.

Odotetaanko tytöiltä ja pojilta erilaista käyttäytymistä?

Meidän perheessä siskoille ja veljelle on samat säännöt ja odotukset. Mutta tiedän myös täällä Suomessa perheitä, joissa tyttöjen pitää tulla kotiin suoraan koulusta koska heillä on velvollisuus auttaa kotitöissä. Esimerkiksi jos on tulossa vieraita, tytön pitää auttaa sen sijaan, että menisi vaikka omaan harrastukseensa. Tytöt eivät myöskään saa käydä diskoissa kun taas pojat yleensä saavat. Toisaalta voi myös olla, että näitä poikia ei oman maan tytöt hyväksy puoliseksi myöhemmin, jos heillä on ollut tyttöystäviä ja käyttävät alkoholia. Tyttöjä pidetään kuitenkin haavoittuvaisempina ja vanhemmat ovat enemmän huolissaan tytöistä kuin pojista.

Pojat ovat puolestaan enemmän vastuussa perheestä ja vanhemmista näiden vanhetessa. Tytöt taas siirtyvät naimisiin mennessään aviomiehen perheeseen, näin on varsinkin kotimaassa. Aika paljon ajatellaan, että mies on perheen pää ja naisen pitää enemmän sopeutua miehen tapoihin ja ajatuksiin. Mies elättää ja nainen hoitaa kotia.

Mikä kunniaan liittyvissä käsityksissä sinusta on negatiivista?

Negatiivista kunnia-ajattelussa on se, että ei saa itse kokea, tai tehdä virheitä. Joku muu sanoo mikä on oikein ja väärin, miten kuuluu olla, koska niin on aina ollut. Ei anneta mahdollisuutta muutokseen.

Ei ole myöskään hyväksyttävää, että konflikteja ratkaistaan väkivallalla sen sijaan, että keskusteltaisiin ja kuunneltaisiin myös nuorta itseään. Perheen pitäisi ottaa huomioon tytön omat mielipiteet ja tunteet, eikä priorisoida sitä mitä muut ajattelevat oman perheenjäsenen hyvinvoinnin sijaan. Eiväthän muut välttämättä tunne sinua kunnolla ja tiedä mikä tilanteessasi olisi parasta.

Pakottaminen ja liian tiukat säännöt voivat myös johtaa siihen, että nuori kapinoi vielä enemmän ja alkaa purkaa aggressioidaan ongelmakäyttäytymisellä ja jopa väkivallalla muita tai itseään kohtaan. Vanhempien pitäisi tulla vastaan edes jonkin verran ja ymmärtää tilanne nuoren näkökulmasta, tajuta että tyttö vertaa omia sääntöjään kavereiden vapaampiin sääntöihin ja kärsii siitä. Pitää siis keskustella, antaa vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia. Mielestäni väkivaltaa on sekini, jos ei anneta mahdollisuuksia kouluttautua.

Mitä ajattelet siitä, että vanhemmat haluavat lähettää nuoren vanhaan kotimaahan oppimaan parempia käytöstapoja?

Se on negatiivista, jos siihen pakotetaan. Sillä saatetaan myös pilata nuoren suhde omaan kotimaahan. Mutta ajattelen myös, että voi olla hyvä mennä käymään omassa kotimaassa ja oppiakin niitä hyviä puolia siitä käyttäytymisestä. Perhe on hyvin tärkeä, ja kotimaassa näkee myös erilaista välittämistä vieraita ihmisiä kohtaan. Kotimaassa käynti saattaa myös havahduttaa nuoren arvostamaan enemmän niitä mahdollisuuksia, joita hänellä on täällä. Hän ehkä huomaa, että diskossa käynti ei olekaan elämän tärkein asia vaan tajuaa keskittyä esimerkiksi koulutukseen.

Miten kunnia-käsityksissä ja niiden aiheuttamien konfliktien ratkaisutavoissa voisi saada aikaan muutosta?

Todellinen muutos tapahtuu ainoastaan perheen kanssa, keskustelemalla ja ottamalla huomioon molemmat osapuolet. Nuori voi yrittää edistää sitä olemalla luottamuksen arvoinen.

Meidänkin perheessä on tapahtunut muutosta. Esimerkiksi viisi vuotta sitten vanhempani eivät olisi hyväksyneet, että menisin naimisiin suomalaisen pojan kanssa mutta nyt he jo hyväksyvät ajatuksen, koska he ovat ymmärtäneet että me olemme kasvaneet Suomessa ja meillä ei ehkä olisi niin paljon yhteistä omanmaalaisen kanssa.

Huomaan muutosta myös omista ajattelutavoissani. Ennen ajattelin, että elän elämää sen mukaan mitä se tuo eteen, en vaatinut omaa tilaa. Nykyään kun olen nähnyt elämää enemmän, ajattelen paljon yksilöllisemmin omaa menestymistäni, eivätkä perhe ja yhteisö enää ole niin paljon esteenä. Seurusteluun suhtaudun vieläkin vähän ristiriitaisesti. Se on minusta ihan hyväksyttävää, jos suhde on hyvällä pohjalla mutta rajoitukset voivat olla ihan hyvästäkin. Olen myös nähnyt, kuinka joidenkin nuorten elämässä kaikki pyörii vain seurustelun ympärillä. Minusta on hyvä, että on aikaa muullekin, kuten perheelle, sisaruksille ja koulunkäynnille.

Voivatko opettajat sinun mielestäsi puuttua kunnia-käsityksiin liittyviin tilanteisiin oppilaansa perheessä?

Minusta siihen voi puuttua, puuttuuhan yhteisökin! Sillä lailla perhe saa lisää näkökulmia. Opettajia myös yleensä arvostetaan ja perhe voi kokea nimenomaan positiivisena sen, että opettajakin välittää. Kannattaa tuoda esiin, että kyse on nimenomaan siitä ja etsiä opettajaa ja vanhempia yhdistäviä tekijöitä kuten vanhemmuus ja huoli nuoren hyvinvoinnista.

Tietenkin on myös mahdollista, että opettajaan tai kouluun suhtaudutaan epäluuloisesti ajatellen, että he eivät kuitenkaan tunne perheen kulttuuria. Ja voi olla, että perhe sanookin haluavansa vaihtaa lapsen eri kouluun. Mutta sanoisin silti, että on parempi puuttua. Silloin ehkä ne hyvin jyrkästi ajattelevat vanhemmatkin huomaavat, että tähän asiaan suhtaudutaan Suomessa vakavasti, ja heidän pitää itsekkin vähän miettiä miten asioita ratkaisevat.

Kunniakonfliktit ja -väkivalta maahanmuuttajayhteisöjen keskuudessa Suomessa

Viranomaistahojen tietoon tulleista tapauksista päätellen kunniaan liittyvä väkivaltaa ilmenee Suomessa eniten irakilaisien, afgaanien ja kurdien keskuudessa. Ryhmät nousevat esiin myös siksi, että lähtömaiden turvallisuustilanteesta johtuen näistä ryhmistä saapuu Suomeen suurimpia määriä turvapaikanhakijoita ja pakolaisia toisin kuin muista maista, joissa kunniasäilytykset ovat vahvoja. Mannerheimin lastensuojeluliiton Amoral-hankkeen asiakastapausten perusteella tiedetään, että väkivaltaa voi esiintyä myös tilanteissa, joissa maahan muutos on kulunut jo monia vuosia. Toisena ryhmänä viranomais-ten tiedoissa nousevat esille myös monikulttuuriset avioparit, joissa toinen aviopuolisoista on kantasuomalainen.

Maahanmuuttajayhteisöissä koettu kunniaan liittyvä väkivalta on tehtyjen kyselyiden mukaan yleisemmin henkistä kuin fyysistä ja saattaa tästä syystä jäädä huomaamatta. Väkivaltarikoksia ei myöskään tilastoida motiivin mukaan, mikä on yksi syy siihen, että tapaukset jäävät piiloon. Myös nuorten lähettäminen vanhempien kotimaahan on nähty osana samaa ilmiötä erityisesti kotimaan matkan tarkoituksen ollessa nuorelle järjestetty avioliitto kotimaassa. Syynä kotimaahan lähettämiselle voivat olla myös kasvatukselliset ongelmat ja huonon tai epäsovikkaan käytöksen aiheuttama häpeä perheelle. Suomessa ei toistaiseksi ole yhtään viranomaisten tiedossa olevaa kunniaan liittyvää murhatapausta. Kunniaväkivalta Suomessa ei myöskään ole tehty paljoa tutkimusta. Joitain viitteitä esiintyvyydestä saadaan kansalaisjärjestöjen toteuttamista kunniaväkivaltaa ehkäisevää työtä tehneistä hankkeista.

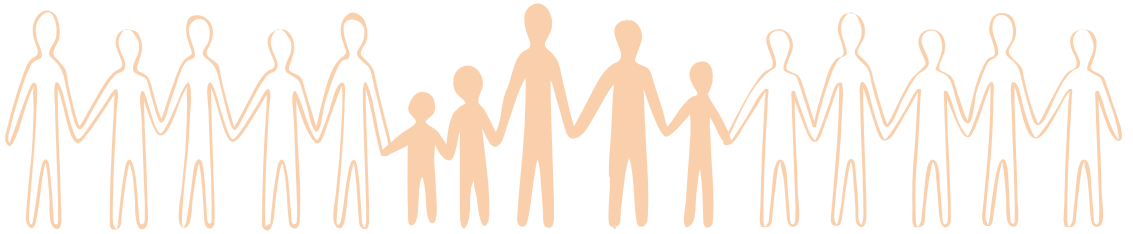
Maahanmuuttajista puhuttaessa tulee muistaa, että sana viittaa kaikkiin maahan eri syistä ja taustoista muuttaneisiin henkilöihin ruotsalaisista burmalaisiin ja työperäisistä muuttajista pakolaisina saapuneisiin. Maahanmuutto ja siirtolaisuus on aina ollut osa myös Suomen historiaa. Yhteyksien lisääntyminen maailman eri osien välillä on mahdollistanut ihmisten liikkumisen suuremmissa määrin myös entistä kauemmas kotimaastaan. Eri maista Suomeen muuttaneiden määristä ja muuttosyistä löydät ajankohtaista tietoa Maahanmuuttoviraston vuosittain julkaisemasta maahanmuuton vuosikatsauksesta. <http://www.migri.fi/medialle/tilastot> > [Maahanmuuton vuosikatsaus](#). Suomeen muuttaneiden ihmisten elämäntarinoita voit lukea julkaisusta [Toisella katsomalla – maahanmuuttajista maahan muuttajiin](#), 2011. Senni Jyrkiäinen, Päivi Sievänen, Jenny Stenbäck & Anna Suvilaakso. Kulttuurikameleontit ry.

Kunniaan liittyvän väkivallan luonne on vahvasti kollektiivinen, joten tilanteen ratkaisuksi ei välttämättä riitä yhden syyllisen rankaisu tai vangitseminen vaan väkivallan teon saattaa suorittaa joku muukin suvun tai yhteisön jäsen. Painostuksen rooli voi olla suuri, jolloin myös painostajia voi pitää syyllisinä. Suomen lainsäädäntö ei erittele kunniaväkivaltaa mutta olemassaolevien rikoslain pykälien on arvioitu olevan riittäviä myös kunniaväkivaltatapauksiin.

Mannerheimin lastensuojeluliiton vuosina 2007–2010 toteutetun Amoral-hankkeen yhteydessä annettiin neuvontaa yhteensä noin sadassa kunniaan liittyvässä konflikti- tai väkivaltatapauksessa. Monika-naisten puoleen kääntyi vuonna 2009 puolen vuoden aikana yli 30 naista tai tyttöä, jotka pelkäsivät kunniaan liittyvää väkivaltaa. Ihmisoikeusliiton Kitke!-hanke (2010–12) antoi neuvontaa vuonna 2010 noin 40 tapauksessa. Vaikka murhaan johtaneita tapauksia ei Suomessa olisi, ei silti voi vähätellä henkistä väkivaltaa, joka pahimmassa tapauksessa voi johtaa uhrin itsemurhaan asti. Kunniaväkivaltaa ehkäisevää työtä tekevät järjestöt ovatkin arvioineet, että Suomen ensimmäiset kunniamurhatapaukset voivat olla itsemurhia, jotka jäävät tunnistamatta. Suomen luvut ovat joka tapauksessa pienemmät kuin esimerkiksi Ruotsissa, mitä osaltaan selittää pienempi maahan muuttaneiden määrä.

Konfliktit koulun arjessa

Materiaalin loppuosassa esitetään huomioita liittyen ristiriitatilanteisiin, joita koulumaailmassa saattaa tulla vastaan maahan muuttaneiden perheiden kanssa. Erityisesti tuodaan esiin kunniaväkivaltaan liittyviä piirteitä, jotka voivat olla apuna riski- ja uhkatekijöiden tunnistamisessa ja toimimisessa tilanteen vaatimalla tavalla.

Haasteita uudessa ympäristössä

Kotimaasta lähteminen ja asettuminen uuteen maahan on itsessään haastava elämäntilanne, jonka yhteydessä tutut toiminta- ja ajattelutavat kyseenalaistuvat. Oma yhteiskunnallinen asema voi muuttua, samoin roolit perheen sisällä. Ihmisillä on erilaisia odotuksia ja valmiuksia omaksua uusia ajattelutapoja ja käytäntöjä riippuen esimerkiksi maahan muuton syystä ja muista henkilökohtaisista tekijöistä.

Maahanmuuttoon liittyviä haasteita perheelle ovat tyypillisesti sukupolvien erilaiset kokemukset uudessa ympäristössä ja nuorten nopeampi sopeutuminen. Perheen pelätessä menettävänsä otteen lapsiinsa, saatetaan ”liiallinen suomalaistuminen” nähdä uhkana. Nuorten todellisuutta voikin olla tasapainoilu erilaisten odotusten välillä. Vanhempien kokemus tilanteesta on erilainen eivätkä he välttämättä osaa huomioida nuoren elämässään päivittäin käsittelemiä ristiriitoja. Sen sijaan nuorten elämää saataan rajoittaa ja kontrolloida entistä enemmän.

Lähtömaassa tyttöihin ja poikiin kohdistuu erilaisia odotuksia perheen ja yhteisön taholta. Tyttöihin kohdistuvat odotukset voivat liittyä esimerkiksi pukeutumiseen ja heidän vapaa-aikaansa rajoitetaan poikia enemmän. Vanhempien voi olla vaikea ymmärtää suomalaista kasvatustilannetta, jossa tyttöjen ja poikien roolit ja heihin kohdistuvat odotukset ovat samoja ja tytöt ja pojat viettävät aikaa yhdessä sekä luokkahuoneessa että sen ulkopuolella. Tämä saattaa johtaa eriaikaisiin konfliktitilanteisiin, joista osa voi liittyä nimenomaan pelkoon perheen kunnian vaarantumisesta tyttöjen ja poikien läheisten välillä. Suomessa kasvatukseen ajatellaan olevan pääasiassa vanhemmilla, mutta yhteisöllisemmän elämäntavan mukaan kasvatukseen osallistuu usein myös lähisuku. Vanhempiin saattaa siis kohdistua voimakkaitakin odotuksia kasvatukseen, perinteiden ja lähtömaassa vallitsevien ajatusmallien ylläpidon suhteen, mikä osaltaan voi lisätä ristiriitatilanteita perheen sisällä.

Sopeutumiseen uusiin ajattelu- ja toimintatapoihin vaikuttaa osaltaan myös ympäristön vastaanotto ja yhteyksien saaminen siihen. Maahan muuttaneiden parissa tehdyn työn puitteissa käy usein ilmi, kuinka monella maahan muuttaneella aikuisella ei ole lainkaan suomalaisia ystäviä tai tuttavaperheitä, joilta he saisivat myös ns. hiljaista tietoa siitä millaisia moraalisia uskomuksia tai käytäntöjä suomalaisilla todellisuudessa on ja *miksi* täällä toimitaan niin kuin toimitaan. Erityisesti maahan muuttaneen perheen vanhemmat jäävät helposti vain omien havaintojensa ja tulkintojensa varaan ja saattavat tehdä myös vääriä päätelmiä. Eurooppalaisen kunniaväkivaltaa kartoittaneen yhteistyöryhmän raportin mukaan kunniaan liittyvää väkivaltaa tapahtuu Euroopassa useammin niissä perheissä, jotka ovat taloudellisesti ja sosiaalisesti syrjäytyneitä.

Lähteet ja lisätietoja:

[Lähestymistapoja määrittelyyn ja tunnistamiseen](#) / Hanna Holm, Rebwar Karimi, Eeva Suomenaro, Marjo van Dijken

<http://uudenmaanpiiri.mll.fi/> > toiminta > kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisy > [Uhkana Kunnia](#), oppimateriaali. Mai Salmenkangas, 2006.

[Honour-related Violence. European Resource Book and Good Practice](#). Kvinnoforum 2005.

www.ihmisoikeusliitto.fi > toiminta > Kitke > [Kunniaan liittyvät konfliktit Suomessa - Yhteenveto kyselytutkimuksen keskeisistä tuloksista](#)

The perceptions of honor violence, access to information and assistance among immigrant women in Finland. Anna Katariina Alava, Master's thesis. Vilnius University 2012.

Yle uutiset 19.10.2009. [Honour violence – a threat to immigrant women](#)

Koulun tuki konfliktitilanteiden ennaltaehkäisemiseksi

Koulun rooli maahanmuuttajaperheiden tukemisessa ja ristiriitojen ennaltaehkäisyssä on tärkeässä asemassa. Koulussa saavutetaan myös ne maahanmuuttajaperheiden tytöt, jotka koulun ulkopuolella viettävät aikaa lähinnä kotonaan ja jotka eivät muuta kautta saa apua esimerkiksi kokiessaan kunniakäsitelyyn liittyvää väkivaltaa. Muiden viranomaisten yhteistyötä koulujen kanssa pidetäänkin tärkeänä. Koulun kautta on mahdollista tavoittaa nuorten lisäksi heidän vanhempansa. Toimiva koti-koulu-yhteistyö on mahdollisuus välittää

Koti-koulu-yhteistyöhön maahanmuuttajaperheiden kanssa liittyvistä yleisistä erityispiirteistä kannattaa lukea Väestöliiton 2012 julkaisema selvitys [Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa](#). Minna Säävälä. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E43/2012.

tietoa paitsi suomalaisesta koulujärjestelmästä myös muista lasten ja perheen hyvinvointiin liittyvistä aiheista ja niihin saatavilla olevasta tuesta. Samalla tarjotaan maahan muuttaneiden perheiden vanhemmille kontakteja suomalaisiin aikuisiin, joiden kanssa keskustella lastensa kasvatuksesta ja hyvinvoinnista uudessa maassa. Jo lisääntynyt tieto ja ymmärrys suomalaisesta yhteiskunnasta ja erilaisista valinnanmahdollisuuksista voi edesauttaa päätymistä väkivallattomiin ratkaisuihin konfliktitilanteissa.

Koulu-koti-yhteistyössä maahan muuttaneiden perheiden kanssa on koulujen kokemuksen mukaan omia erityispiirteitään, joista useat liittyvät kielellisten haasteiden lisäksi vanhempien vähäisiin tietoihin suomalaisen koulujärjestelmän toimintatavoista ja niiden taustalla olevista ajatuksista. Esimerkiksi ajatusta kodin ja koulun yhteistyöstä ja kasvatustuon jaosta ei välttämättä ymmärretä samoin kaikkialla maailmassa. Puutteellisen kielitaidon lisäksi vanhempien tiedonpuute voi johtua vähäisistä kontakteista suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomalaisiin. Kontakteihin ja dialogin luomiseen onkin tarpeen panostaa sekä perheiden että nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi.

Vaikka koti-koulu-yhteistyötä on kenties helpompi kehittää alakoulun aikana kontaktien kotiin ollessa tiiviimpiä, pitäisi maahan muuttaneiden oppilaiden vanhempien erityistarpeita pystyä huomioimaan jotenkin myös yläkouluissa. Seuraavien näkökulmien ja ehdotusten on tarkoitus herättää ajatuksia ja ideoita, joita voi toteuttaa koulun omista tarpeista ja mahdollisuuksista riippuen joko yhteisissä tilaisuuksissa tai kahdenkeskisissä tapaamisissa. Osa ehdotuksista liittyy myös tiedon jakamiseen ja tuen antamiseen oppilaille.

- Maahan muuttaneilla perheillä ei välttämättä ole tietoa suomalaisen koulun arvoista, kasvatustarpeista ja toimintatavoista. Vierasta voi olla myös koti-koulu -yhteistyö.
- On hyvä kertoa jo etukäteen miten koululla toimitaan, jos oppilaasta herää huoli. Mitä tarkoittaa oppilashuolto. Milloin ollaan yhteydessä vanhempiin. Miten toimivat tietosuojaja- ja salassapitovelvollisuus ja salassapitovelvollisuuden ylittävä lastensuojelulaki. Mitkä ovat koulun lakisääteiset velvollisuudet. Myös lastensuojelun roolia voi olla syytä selvittää. Moni ei tiedä että lastensuojelu ei pelkästään vahdi vanhempia ja tee huostaanottoja vaan lastensuojelusta saa myös tukea jos perheen arjessa sitä kaivataan.
- Esimerkiksi lapsen oikeuksista ja ihmisoikeuksista on olemassa järjestöjen tuottamia toiminnallisia materiaaleja opettajille oppilaiden kanssa hyödynnettäviksi. Järjestöt tekevät myös vierailuja kouluihin.
- Voisiko oppilaiden kanssa toteuttaa lapsen oikeuksia, ihmisoikeuksia tai tasa-arvoa käsittelevän teemapäivän, johon kutsutaan myös vanhemmat?
- Onko koululla mahdollisuutta järjestää maahanmuuttajataustaisten perheiden tapaaminen aiheena ”nuoret kahden kulttuurin välissä”? Vanhemmat eivät välttämättä ole oivaltaneet lastensa todellisuutta ristiriitaisten odotusten keskellä ja voivat itsekin kaivata vertaistukea toisilta samassa tilantees-

sa olevilta vanhemmilta. Kasvatus- ja kunniakäitykset voivat tätä kautta nousta keskustelunaiheeksi. Samalla on mahdollisuus keskustella suomalaisista kasvatuskäsityksistä: mitä suomalaiset vanhemmat ajattelevat lastensa kasvatuksesta.

- Maahan muuttaneiden perheiden vanhemmat toivovat usein saavansa enemmän kontakteja suomalaisiin. Onko koululla mahdollisuutta kehittää osallisuutta ja yhteisöllisyyttä eli tarjota vanhemmille tiedon lisäksi puitteet tutustua toisiinsa yhteisen ohjelman parissa ja ehkä myös keskustella vanhemmuudesta ja vanhempien yhteisistä huolista? Vanhempien tutustuminen saattaa lisätä nuorten vapautta, kun vanhemmat tietävät keiden lasten kanssa he viettävät aikaa.
- Koulun kautta on mahdollista välittää tietoa olemassaolevista tuki- ja kriisipalveluista sekä nuorille että vanhemmille. Tietoa kannattaa välittää myös lähialueen turvallisista ajanviettopaikoista, joissa on aikuisiakin paikalla (nuorisotalojen toiminta, tyttöjen talot).
- Miten koulun ja sosiaalitoimen yhteistyötä voisi kehittää? Voidaanko järjestää esimerkiksi keskusteluryhmiä tytöille koulun tiloissa, joihin osallistumiseen tiukemmatkin vanhemmat voivat antaa luvan?
- Tukholmalaisessa maahanmuuttajavaltaisessa lähiössä Rinkebyssä on tehty nimenomaan kunniaväkivaltatapauksia varten toimintaohje, joka on tiedossa paitsi koulun henkilökunnalla myös oppilailla ja vanhemmilla. Koulun henkilökunnan keskuudessa ohje ehkäisee epävarmuutta siinä miten toimia. Nuorille ohje kertoo heidän tarvittaessa saavan tukea koulun kautta. Vanhemmille se kertoo koulun ja ruotsalaisen yhteiskunnan ja lainsäädännön kannan ja mistä asian käsittelyyn saa tarvittaessa apua. Ohje löytyy koulun kotisivulta. Ks. Lähteitä ja lisätietoa.

”Maahan muuttaneiden perheiden vanhemmat tarvitsevat hyväksyvää kiinnostusta vanhemmuuttaan kohtaan. Vain siten luottamus kasvaa ja luodaan aitoa kasvatuskumppanuutta lasten ja nuorten hyväksi.”

– Väestöliiton selvitys 2012.

Koulujen kokemusten mukaan vanhempien saaminen paikalle vanhempaintapaamisiin tai muihin koulun järjestämiin tilaisuuksiin ei aina ole yksinkertaista. Joissakin kunnissa maahan muuttaneiden perheiden vanhempien tutustuttaminen suomalaiseen koulumaailmaan erityisesti vieraskielisille suunnattuna tilaisuutena on toiminut paremmin, kun taas toisaalla vanhemmat eivät ole saapuneet erikseen järjestettyyn tilaisuuteen, koska eivät halua tulla kohdelluiksi eri tavoin kuin muut. Maahan muuttaneiden osalta kannattaa pohtia tiedonvälitystä myös kommunikaatiotapojen eroja huomioiden (ks. Väestöliiton selvitys 2012).

Oppilaskohtaisessa yhteydenpidossa voi huomioida lisäksi seuraavat mahdollisuudet

- Onko opettajan mahdollista antaa vanhemmille soittoaikaa, jolloin opettajan saa kiinni puhelimitse? Nyky-Suomessa toimitaan usein kirjallisten tai sähköisten viestien kautta ja hyvin asiakeskeisesti. Mutta miten syntyvät luottamus ja arvostus? Monissa maissa henkilökohtaisella vuorovaikutuksella on enemmän painoarvoa, asioita saatetaan pitää sovittuina vasta kun niistä on puhuttu kasvotusten tai puhelimitse.
- Vanhempaintapaamisissa on mahdollisuus keskustella nuoren elämästä myös laajemmin, ei vain koulumenestykseen keskittyen. Johdatteluna perheen tilanteeseen vanhemmilta voi kysyä miten he näkevät nuoren pärjäävän ”kahden kulttuurin välissä” ja kertoa millaista eri tahojen järjestämää tukea on tarvittaessa saatavilla sekä nuorelle että vanhemmille.
- Mikäli oppilaalla on poissaoloja esimerkiksi kotimaassa käynnin vuoksi tai tietystä oppiaineesta sen sisällön vuoksi, on opettajalla luonteva tilaisuus keskusteluun vanhempien kanssa sen sijaan, että automaattisesti annetaan korvaavia tehtäviä. Samalla on mahdollisuus selittää miksi kyseistä opetusta Suomessa pidetään tärkeänä (esim. seksuaalikasvatus ja liikunta). Vanhempi ei välttämättä heti muuta mieltään mutta tieto jää elämään hänen mieleensä ja voi pidemmällä aikavälillä tulla hyväksytyksi.

- Mikäli vanhemmat eivät saavu vanhempaintapaamisiin, on mahdollista tehdä myös kotikäynti. Tämä voi osaltaan lisätä luottamusta ja opettajan arvostusta.

Lähteet ja lisätietoa

www.unicef.fi > [Lapsen oikeudet opetussuunnitelmassa](#)

www.unicef.fi > [Opettajan oppaat ja kirjat](#)

www.plan.fi > Mitä Plan tekee > Kotimaantoiminta > [PlanGloaalikoulu](#)

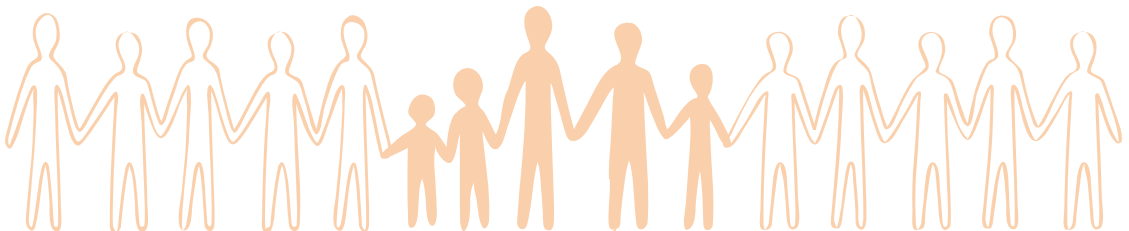
ihmisoikeudet.net > [Opettajalle](#)

maailmankoulu.fi > [Opettajalle](#)

www.gloaalikasvatus.fi > [Mikä globaalikasvatus](#) > [Ihmisoikeus- ja tasa-arvokasvatus](#)

<http://rinkebyskolan.stockholm.se/>

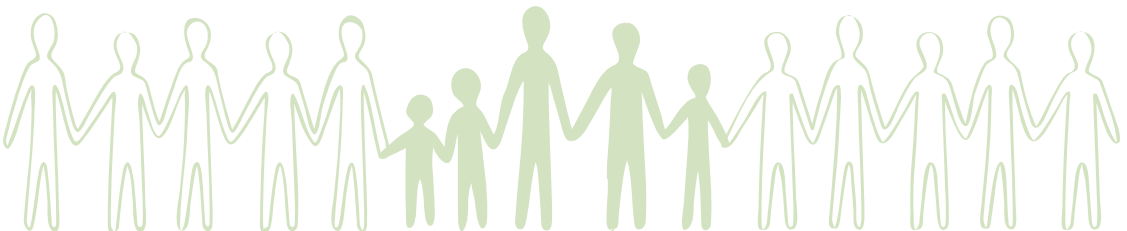
[Honour-related Violence. European Resource Book and Good Practice.](#) Kvinnoforum 2005.

Mahdollisia merkkejä konfliktitilanteesta

Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota tilanteisiin, joissa nuori voi selvästi huonosti tai häneen kohdistuu väkivaltaa tai väkivallan uhka. Opettajan huomion herättää yleensä oppilaan poissaolo tai muuttunut käytös. Nuoret eivät välttämättä halua kertoa asioistaan opettajalle, joten huolen herätessä opettajan on itse otettava asia puheeksi nuoren kanssa. Opettajan korviin voi myös tahattomasti kantautua tietoa, johon on syytä tarttua. Huolta herättäviä tietoja saattaa nousta esiin myös keskusteluissa vanhempien kanssa. Alle on koottu merkkejä erityisesti kunniaan liittyvien konfliktien ja väkivallan tunnistamiseksi. Jotkut mainitut merkit ovat myös hyvin yleisiä ja saattavat liittyä murrosikään kuuluvaan muuhun oireiluun tai muihin ristiriitatilanteisiin. Huomiot voivat kuitenkin toimia tukena omia epäilyksiä pohtiessa ja nuoren kanssa keskustellessa.

- Oppilas lopettaa koulunkäynnin ja harrastukset tai opiskelumotivaatio laskee yllättäen. Käytöksessä saattaa ilmetä aikasemmasta poikkeavaa surullisuutta, masennusta, levottomuutta tai muita psykosomaattisia oireita.
- Oppilas ei saa osallistua kaikkeen opetukseen, eikä olla mukana koulun retkillä, leirikoulussa tai muussa koulun ulkopuolisessa toiminnassa.
- Oppilaan täytyy valehdella tyttö-/poikaystävästään tai vapaa-ajan vietostaan.
- Oppilaalla on paljon tiukkoja sääntöjä ja kontrollointia esim. pukeutumiseen liittyen, oppilaalta on viety puhelin.
- Oppilas puhuu vapaudettomuudestaan/rajoituksistaan, esim. ”meidän kulttuuri vaatii”.
- Perheenjäsen tai sukulainen saattaa oppilaan kouluun vastoin tämän tahtoa.
- Samaa koulua käyvät veljet tai muut sukulaiset vahtivat tyttöä välitunneilla.
- Vanhemmat haluavat oppilaan vaihtavan koulua.
- Käy ilmi puhe tai uhkaus kotimaahan lähettämisestä.
- Oppilas ei palaa kouluun loman jälkeen.
- Oppilas saattaa puhua avioitumisesta vaikka on iältään nuori. Etenkin jos aviopuoliso on nuorelle vieras, saattaa kyseessä olla pakkoavioliitto.
- Muiden oppilaiden keskuudessa liikkuu huhuja nuoren kihloihin menemisestä tai avioliitosta.
- Vanhemmat sisarukset ovat avioituneet nuorina.
- Nuori seurustelee ihmisen kanssa, jota perhe ei hyväksy.
- Oppilaasta liikkuu nuorten keskuudessa huhuja, jotka ovat kyseenalaisia hänen maineelleen. Huhut saattavat riittää väkivallan motiiviksi kunniaan liittyvässä ajattelutavassa, joten opettajan on syytä puuttua tilanteeseen.
- Nuori kertoo perheen kääntyneen häntä vastaan häpeällisen käytöksen vuoksi.
- Jos perheessä todella on kriisitilanne päällä nuori saattaa pelätä että sukulaiset näkevät hänen puhuvan opettajan kanssa.
- Tyttö on joutunut seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Siveyden menetys aiheuttaa perheelle häpeää ja väkivallan uhka saattaa kasvaa.

Koulun toiminta konflikti- tai väkivaltilanteessa

Ennaltaehkäisyyn lisäksi koulujen tulisi osata toimia myös konflikti- ja väkivaltatapauksissa. Kulttuurin vierauden tai vieraskielisten vanhempien kohtaamisen jännittämisen ei tulisi olla esteenä tarttua kunniaan liittyviin konfliktihin ja väkivaltaan siinä missä muihinkin oppilaita koskeviin huoliin. Konfliktitilanteessa olemassaoleva suhde kodin ja koulun välillä voi olla tärkeä tekijä positiiviseen lopputulokseen pääsemisessä.

Yläkouluissa yhteydenpito koteihin on vähäisempää, minkä vuoksi alakouluille jää suurempi rooli kotikoulu-luottamussuhteen luomisessa ja tiedon välittämisessä kodin ja koulun välillä. Koska juuri kunniaan liittyvät kysymykset tulevat useimmiten ajankohtaisiksi vasta murrosikäisinä on kuitenkin nimenomaan yläkoulujen aktiivisuus kunniakonflikteihin puuttumisen kannalta tärkeää. Voi myös olla, että esimerkiksi 14-vuotias oppilas on aikaisemman koulutaustansa tai kielitaidon takia sijoitettu kuudennelle luokalle, jolloin tilanteen eteen saattaa joutua myös alakoulun henkilökunta. Yläkoulun opetuksen jakautuminen usemman opettajan kesken asettaa haasteita yksittäisen oppilaan seuraamiselle ja konfliktitilanteiden tunnistamiselle. Koska luokanvalvoja näkee nuorta toisinaan hyvinkin vähän, jakautuu vastuu yksittäisestä oppilaasta useammalle opettajalle. Tämä on hyvä muistaa myös väkivaltaa epäillessä: luokanvalvoja ei välttämättä ole nuorelle se opettaja, jonka kanssa tämä on valmis puhumaan. Jotkut nuoret puhuvat mieluummin henkilökohtaisista asioistaan kuraattorin tai terveydenhoitajan kanssa mutta koska opettajat yleensä ovat tekemisissä nuorten kanssa eniten, myös heillä tulee olla valmiuksia tunnistaa oppilaan tilanne ja puuttua siihen.

Koska yksittäisen opettajan toimintaa määrittävät koulun toimintatavat, on tärkeää, että koululla valitsee yhteinen päätös tilanteisiin puuttumisesta. Yksiselitteistä toimintaohjetta konflikti- tai väkivaltatapauksiin ei kuitenkaan voi luoda, koska jokaista tapausta tulee arvioida erikseen. Tarkoitus on rohkaista kouluja käytäntöjensä ja toimintaohjeidensa miettimiseen ja selkeyttää opettajien ja rehtorien käsitystä omasta roolistaan ja vastuustaan.

Yksittäisen opettajan tärkein tehtävä on tunnistaa mahdollinen konflikti- tai väkivaltatapaus ja raportoida siitä eteenpäin koulun normaalin käytännön mukaisesti. Viime kädessä rehtorilla on vastuu tilanteen arvioinnista ja toimista, joihin ryhdytään. On arvioitava voidaanko tilannetta ensin selvittää ja seurata koulun omin voimin vai vaatiiko tilanne nopeita kriisitoimenpiteitä. Sekä opettaja että rehtori voivat konsultoida esimerkiksi kuraattoria, psykologia tai muuta oppilashuoltoon osallistuvaa henkilöä, jolla on erityistilanteissa vaadittavaa ammatillista osaamista. Kuraattoria ja lastensuojelua voi konsultoida myös nimettömästi. Käytännössä tilanteet vaativat tiivistä moniammatillista yhteistyötä. Tilanne voi olla uusi myös rehtorille, joten muidenkin on hyvä olla tietoisia oikeista toimintatavoista. Jokaisella koululla on omat toimintamallinsa, joiden kehittämisen tueksi on koottu seuraavia huomioita.

- Ensimmäinen toimenpide on keskustelu nuoren kanssa; kuinka nuori itse näkee ja kokee tilanteen, josta koulussa on herännyt huoli.
- Jos kyseessä on väkivalta tai väkivallan uhka, tulee koulun alaikäisen tapauksessa ottaa yhteys lastensuojeluun. Vaikka koulun toimintaohjeen mukaan lastensuojeluilmoituksen tekisi yleensä tietty henkilö, on lastensuojelulain mukaan velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen kenellä tahansa koulun henkilökuntaan kuuluvalla tilanteen sitä vaatiessa. Kunniakonfliktitapauksessa asian vieminen ulkopuolisten tietoon voi lisätä väkivallan uhkaa kunnian menetyksen vuoksi. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kertoen, että uskoo ilmoituksenteon voivan olla vaaraksi nuorelle tai muille perheenjäsenille.
- Jos kyseessä on konfliktitilanne, jossa väkivallan uhka ei nuoren kanssa käytyjen keskustelujen perusteella ole akuutti, voidaan tilannetta seurata myös koulun puolesta tekemättä vielä ilmoitusta lasten-

- suojeluun. Riippuen tilanteesta voidaan koulusta olla yhteydessä kotiin ja käydä keskustelua vanhempien kanssa.
- Koulussa tilannetta seuraamaan tulisi nimetä vähintään työpari, jotta kukaan ei jää asian kanssa yksin.
 - Vaikka väkivallan uhka ei olisi akuutti, kannattaa nuorelle kuitenkin tehdä selväksi minne hän voi soittaa ja minne mennä jos tilanne yhtäkkiä kärjistyy. Turvasuunnitelman voi tehdä esimerkiksi koulun kuraattori.

Eriyishuomioita kunniaan liittyvää konfliktia epäillessä

- Myös kunniaan liittyvien konfliktien ja väkivallan tapauksessa voidaan noudattaa normaaleja ohjeita siitä kuinka opettaja tai muu henkilökunnan jäsen toimii, jos hänellä herää huoli oppilaasta. Ohjeet voivat olla kirjattuina kriisitoiminnan ohjeisiin tai esimerkiksi suunnitelmaan opiskelijoiden suojaamiseksi väivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Ohjeistus sisältää myös ohjeet tilanteen kirjaamisesta: mm. mitä on havaittu, mitä on tehty, kenelle on annettu tietoa. Tietojen kirjaaminen on tärkeää asiaa eteenpäin viedessä.
- Myös kouluissa on hyvä tietää, että asiantuntijoiden suosituksen mukaan kunniaväkivaltatapauksissa tärkeää on tiivis yhteistyö eri viranomaisten kesken ja että asian selvittämiseen osallistuvilla tahoilla tulee olla selkeä työnjako ja yhteinen päämäärä.
- Viranomaisyhteistyön tueksi voi konsultoida myös järjestöjä. Järjestöjen tarjoamasta tuesta voi kertoa myös oppilaalle ja tämän vanhemmille.

Lähteet ja lisätieto

www.uudenmaanpiiri.mll.fi > toiminta > kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisy > [Uhkana kunnia](#), oppimateriaali. Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiseksi. Mai Salmenkangas, 2006.

www.sosiaaliportti.fi > [Lastensuojelun käsikirja](#) > [Työprosessi](#) > [Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluasian vireilletulo](#) > [Lastensuojeluilmoitus](#)

Opettajan tehtäviä voivat olla

- Huolen noustessa raportointi rehtorille.
- Kuraattorin konsultointi.
- Yhteydenotto lastensuojeluviranomaisiin, lastensuojeluilmoituksen tekeminen (täysi-ikäisen tapauksessa ohjaaminen poliisille tai sosiaalityöntekijälle)
- Oppilaan kanssa keskusteleminen ja tämän oman suhtautumisen selvittely (varsinkin jos oppilas luottaa juuri kyseiseen opettajaan ja on valmis puhumaan tämän kanssa).
- Kuulemansa ja havaintojensa kirjaaminen.
- Oikeuksista ja laista kertominen ja irtisanoutuminen väkivallasta.
- Oppilaan ohjaaminen tuen ja avun piiriin (sosiaalityöntekijä, poliisi, apua tarjoavat järjestöt).
- Opettajan tai kenen tahansa aikuisen ihmisen velvollisuuksien selittäminen oppilaalle, mitä tapahtuu seuraavaksi.
- Oppilaan kannustaminen ja rohkaisu hakemaan apua.
- Tilanteen kehittymisen seuraaminen arjessa (yhteistyökuraattorin ja muun oppilashuollon kanssa).
- Koulun ja oppilaitoksen keinojen ja toimintaohjeiden pohtiminen.
- Kunniakonfliktitapauksessa mikäli kuraattori, rehtori tai koulun muu henkilökunta tai paikallinen lastensuojelun työntekijä ei tunne kunniaan liittyvistä konfliktien erityispiirteitä kertoa heille alustavasti tietoja suositeltavista lähestymistavoista ja tiiviin viranomaisyhteistyön merkityksestä (lisätietoa esim. Uhkana kunnia – Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiseksi).

Ota puheeksi!

Älä epäröi puuttua ongelmatilanteisiin maahanmuuttajaperheiden lasten elämässä. Puhuminen nuoren kanssa voi olla kenen tahansa tilanteeseen havahtuneen tehtävä. Esimerkiksi yläkoulussa se voi olla kuka tahansa opettaja, joka tuntee oppilaan ja jolle nuori on valmis puhumaan. Jos kukaan ei tartu tilanteeseen, nuoret jäävät asian kanssa yksin. Opettaja, kuraattori tai muu henkilökunnan jäsen on luotettava aikuinen, jolta saa oikeaa tietoa olemassaolevista palveluista, turvasta ja laeista sekä tukea tilanteen käsittelyyn.

Nuorelle on syytä kertoa hänen oikeuksistaan ja Suomen lainsäädännöstä. Voi myös olla, että ulkopuolisen eriävästä näkemyksestä huolimatta nuori itse hyväksyy häneen kohdistuvat odotukset ja rajoitukset ja pitää niitä oikeina. Nuori saattaa jopa jossain määrin hyväksyä rangaistuksena olevan väkivallan, jos hän itsekin ajattelee käytöksensä olleen perheen ja yhteisön normeja vastaan. Seuraavat väkivalta-työn yleiset periaatteet ovat hyvä ohjenuora myös keskusteluissa nuoren kanssa.

- Kuuntele, kunnioita, ota todesta, älä syyllistä tai kyseenalaista. Älä hermostu jos nuori muuttaa kertomustaan.
- Ota kantaa väkivallan käyttämistä vastaan. Väkivalta on aina rikos. (Vaatus ei ole ristiriidassa kulttuurin kunnioittamisen kanssa.)
- Väkivaltaa, oli se sitten henkistä, fyysistä tai seksuaalista, ei voi oikeuttaa kulttuurisin perustein.
- Kerro omista velvollisuksistasi ja mahdollisuksistasi auttaa. (Alaikäisen kohdalla luottamuksellisuutta rajoittaa lastensuojelulain tuoma velvollisuus tehdä väkivallasta tai sen uhasta ilmoitus.)

Väkivallan uhan lisäksi – etenkin kunniaan liittyvissä konfliktitilanteissa – nuoren huolena on mahdollinen välien rikkoutuminen perheeseen ja yhteisöön. Asettuminen omaa perhettä vastaan tuskin on helppoa kenellekään. Nuori voi myös kieltää kertomasta asiasta eteenpäin tai olemasta yhteydessä vanhempiinsa. Jos tilanne vaatii kertomista eteenpäin ja yhteydenottoa lastensuojeluun, voi nuorelle kertoa, että lastensuojelu voi ensin selvittää ja arvioida tilannetta olematta yhteydessä vanhempiin.

Siinä miten ulkopuolinen voi tilanteeseen vaikuttaa on rajansa, ainakin jos pyritään välttämään perheen hajoaminen. Nuori voi joka tapauksessa joutua tasa-painoilemaan erilaisten käsitysten ja ajattelutapojen keskellä ja elämään sen tosiasian kanssa, että vanhempien ajatusmaailma on erilainen. Tilanteessa, joka ei etene nuoren tai ulkopuolisen toivomalla tavalla kohti nuoren suurempia vapauksia, voi joskus olla tarpeen kannustaa nuorta ymmärtämään vanhempiensa kantaa tai hyväksymään jonkinlainen kompromissiratkaisu – olettaen, että tilanteeseen ei liity väkivaltaa. Muutos ei välttämättä tapahdu hetkessä. Menemällä itse vastaan ja osoittamalla kunnioitusta vanhempiin kohtaan, voi nuori pienin askelin saada aikaan enemmän muutosta. Nuoren on kuitenkin hyvä tietää saavansa halutessaan tukea myös asioiden käsittelyyn ja pohtimiseen.

”Sosiaalityöntekijällä tai muulla lastensuojelun työntekijällä on tarvittaessa oikeus tavata lapsi myös ilman huoltajan suostumusta, jos sen arvioidaan olevan lapsen ikä, kehitys tai olosuhteet muutoin huomioon ottaen lapsen edun mukaista. Lasta koskeviin asiakirjoihin on kirjattava syyt, jotka ovat edellyttäneet lapsen tapaamista vastoin huoltajan suostumusta. Huoltajalle on ilmoitettava tapaamisesta, jollei se ole selvästi vastoin lapsen etua.”
(Lastensuojelulaki 6 luku, § 29)

Epäillessä juuri kunniakäsitelyyn liittyvää konfliktia perheessä voit kysyä nuorelta esimerkiksi seuraavia asioita

- Mitä vaatimuksia, odotuksia tai sääntöjä häneen kohdistuu vanhempien taholta?
- Miten häntä rajoitetaan, rajoitetaanko häntä tekevästä jotain?
- Millaisia rangaistuksia hän saa, jos rikkoo sääntöjä?
- Valvotaanko häntä?
- Ovatko vanhemmat päättäneet hänen tulevasta koulutuksestaan, asumisestaan tai avioliitostaan?
- Mitä vanhemmat ovat mieltä jatko-opiskelusta ja avioliitosta lapsensa osalta? Mitä tapahtuisi jos hän ei tottelisi näitä odotuksia?
- Ovatko vanhemmat sitä mieltä että perheen kunnia vahingoittuisi, jos hän valitsisi toisin?

(Lähde: Rinkebyn toimintaohje. Ks. lähteet ja lisätietoa.)

Lähteet ja lisätietoa

Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi, 2005. Sosiaali- ja terveysministeriö, Työministeriö, Monika-Naiset liitto ry.

Ensi- ja turvakotien liitto ry

<http://rinkebyskolan.stockholm.se/> > Rinkebyskolans handlingsplan HRV

www.finlex.fi > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > Vuosi 2007 > 13.4.2007/417

www.finlex.fi > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > Vuosi 2000 > 22.9.2000/812 artikla 11

www.sosiaaliportti.fi > Lastensuojelun käsikirja > Hallinto > Tiedon hankkiminen lastensuojelun tarpeisiin ja sen luovuttaminen > Oikeudesta saada lasta koskevaa tietoa

”Käytännön vinkkejä maahanmuuttajatyöille itsemääräämisoikeuden lisäämiseksi”

- ”Ole ovela. Teeskentele hieman perheen kasvojen säilyttämiseksi.
- Panosta kouluun, jos se vain on mahdollista. Opettajat ovat tärkeitä henkilöitä.
- Hanki kavereita perhepiiriin ulkopuolelta. Jos kotona tulee ristiriitoja, tarvitaan yhteyksiä oman etnisen ryhmän ulkopuolelle.
- Älä juurua kavereistasi, jotta itse näyttäisit paremmalta.
- Valmistele vanhempiasi vähän kerrallaan. Älä antaudu. Aloita pienillä taisteluilla.
- Hanki veljet puolellesi.
- Kutsu vieraita, joihin vanhempasi luottavat ja johdattele keskustelu tyttöjen
- vapauten päättää elämästään.
- Vie sanomalehti kotiin heti, kun siinä on jotakin sinulle hyödyllistä.
- Mieti, löytyisikö perheen läheistä ystävää, johon luotat ja joka voisi sovittaa.
- Älä niele vanhempiesi väitettä, että voit mennä naimisiin kenen kanssa tahdot, ensin käymme lomalla vanhassa kotimaassa”

(Arbabi, Farnaz & Fristorp, Lotta: Överlevnads handboken för flickor om frihet och heder. Rädda Barnen, Värnamo 2002)

Lähtökohtia keskustelulle vanhempien kanssa

Tärkeintä vuorovaikutuksessa maahan muuttaneiden perheiden kanssa on kohtaamisen taito, toisen kuunteleminen ja omien näkokantojen esittäminen toista kunnioittaen. Vaikka usein puhutaan kulttuurien kohtaamisesta, kohtaavat todellisissa tilanteissa ihmiset. Kulttuuristen ajatusmallien lisäksi jokaisella ihmisellä on oma henkilökohtainen elämänhistoriansa ja nykytilanteensa. Kulttuurintunteuksen lisäksi on hyvä olla tietoinen ihmisten taustasta myös näiltä osin. Lisäksi jokaisella on henkilökohtaiset ominaisuutensa, jotka vaikuttavat tapoihin reagoida ja toimia. Hankittuun taustatietoon perustuvat oletukset voivatkin osoittautua vääriksi, joten esimerkiksi ihmisten tietotasosta tai asenteista ei kannata tehdä suuria oletuksia etukäteen ennen tapaamista ja tutustumista.

Jos ihminen on kasvanut pitäen joitain asioita arvokkaina ja tärkeinä ja ympäröivä yhteiskunta on tukenut määrätynlaisia ratkaisuja, eivät käsitykset ja tavat välttämättä muutu niistä väittelemällä tai ainoastaan ilmoittamalla niiden Suomessa olevan lainvastaisia. Perheen tärkeänä pitämien arvojen mitätöinti saattaa aiheuttaa ennemminkin vastareaktion, jonka myötä suomalaiset arvot ja käsitykset näyttävät vielä uhkaavampina ja epähyväksyttävimpinä. Tapaamisten perusohjeena onkin hyvä pitää vanhempien huolen ottaminen vakavasti ja heidän vanhemmuutensa kunnioittaminen.

Huomioita keskustelutilanteeseen

- Tapaamisen alussa on hyvä kertoa keitä on paikalla ja miksi. Esimerkiksi psykologien, erityisopettajien tai sosiaalityöntekijöiden työstä saattaa olla väärinkäsityksiä ja heidän mukanaolonsa saatetaan pelätä leimaavan perheen.
- Vanhemmille tulee ilmaista huoli oppilaasta ja kertoa mitkä asiat koululla huolestuttavat. On myös hyvä tuoda esiin miksi koulu puuttuu asiaan, mikä on koulun velvollisuus. Todennäköisesti vanhemmilla ja koululla on yhteinen päämäärä: nuoren hyvinvointi.
- Koulun auktoriteetti voi toimia hyvällä tavalla nuoren tueksi. Tuen nuorelle voi ilmaista kyseenalais-tamatta kuitenkin vanhempien vanhemmuutta. Vanhempien kanssa kannattaa ottaa esiin nuoren asema ”kahden kulttuurin välissä”: nuori kasvaa Suomessa ja väistämättä rakentaa elämässään vaikut-tavista asioista omanlaisensa yhdistelmän.

Kuten mitkä tahansa perheiden sisäisiin asioihin ja väkivaltaan tai sen uhkaan liittyvät tilanteet, myös kunniakonflikteihin liittyvät tilanteet ovat haasteellisia ratkaista. Taustatietoa kunniakonfliktien erityispiirteistä on hyvä olla mutta vähäiset tiedot eivät ole este toimimiselle. Tällaisissa tilanteissa vanhempien toiminta kumpuaa todennäköisesti ennenkaikkea huolesta ja pelosta, koska heille kunnian menetyksen vaara ja sen seuraukset ovat todellisia. Siten myös perhe saattaa kaivata tukea ja rohkaisua pystyäkseen näkemään vaihtoehtoisia toimintatapoja. Vanhemmille on hyvä tuoda esiin, että suomalainen yhteiskunta tukee toisenlaisia päätöksiä ja niihin on saatavilla tukea joko kaupungin tai järjestöjen taholta (auttavista järjestötoimijoista on lista tämän materiaalin lopussa). Olettaen, että isän vastuulla on turvata perheen maine, on hänen näkemyksensä tilanteessa keskeinen. Siksi isä kannattaa pitää mukana keskusteluissa, vaikka joissain tapauksissa äiti tuntuisi helpommin lähestyttävältä. Myös isä voi kaivata tukea (ks. Rebwar Karimin haastattelu, lähteet ja lisätietoa).

Kohdatessa itselle vieraita ja vaikeita asioita, voivat omat tunteet ja asenteet helposti vaikuttaa vuorovaikutukseen keskustelussa ja tapoihin joilla toimitaan. Todennäköisesti jonkinlaisia ennakkoluuloja on kaikilla osapuolilla. Omien ajattelutapojen ja tunteiden tiedostaminen on tärkeää erityisesti vaikeiden asioiden kohdalla, jos halutaan päästä nuoria aut-taviin ratkaisuihin.

Muita huomioita

- Oppilaan oman äidinkielen opettaja voi olla hyvä välittäjä keskusteluissa, mutta kaikkea ei voi jättää hänen ratkaistavakseen. On hyvä edistää vanhempien luottamusta myös muihin opettajiin ja viranomaisiin. Kunniakäsityksiin liittyvissä tapauksissa on myös huomioitava, että oman äidinkielen opettaja voi olla henkilö jonka asema tai rooli maahanmuuttajayhteisössä tekee aiheen käsittelyn hänen kuullensa vielä vaikeammaksi ja jopa vaaralliseksi. Sama tulee huomioida myös ulkopuolista tulkkia valitessa. Tulkkia käytettäessä puhutaan suoraan henkilölle, jolle puhe on tarkoitus osoittaa, ei tulkille.
- Jos tilanteessa otetaan avuksi ulkopuolinen yhteisöön kuuluva henkilö, tulee henkilön olla sellainen johon perhe luottaa mutta joka ei kuitenkaan asettaudu ainoastaan perheen tueksi nuorta vastaan vaan kykenee näkemään tilanteen molempien osapuolten kannalta.
- Mikä on nuoren sisarusten rooli tilanteessa? Esimerkiksi veljiä voidaan painostaa vahtimaan sisariaan. Kaipaavatko hekin keskusteluapua ja tukea tai voivatko he toimia välittäjinä vanhempien ja nuoren välillä
- Jos vanhemmat eivät hyväksy koulun toimintaa tilanteessa, saattavat he haluta koulun vaihtoa. Nuoren kannalta tämä voi olla vaarallista. Jos tieto tilanteesta ei siirry uudelle koululle ja muille viranomaisille, on nuori taas kauempana avusta.

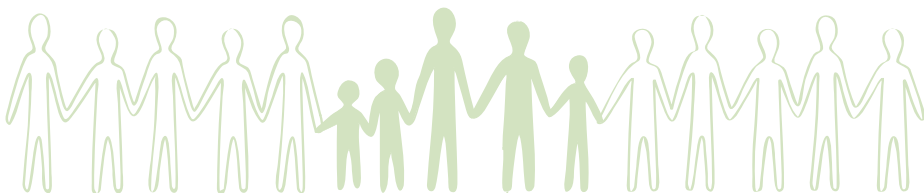
Usein tilanteet eivät ratkea kerralla, vaan edessä on pidempi prosessi. Hankalissa tilanteissa jo keskusteluyhteyden olemassaolo koulun ja kodin välillä on positiivinen asia. Se tarkoittaa, että sekä nuorella että vanhemmilla on henkilöitä joiden kanssa asiaa käsitellä.

Lähteet ja lisätietoa

Puhumalla paras – Ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin -opaskirja Elina Ekholm ja Mai Salmenkangas 2008. Sisäasiainministeriön julkaisuja.

Kunniakonfliktin molempia osapuolia täytyy kuulla. Rebwar Karimin haastattelu Rikoksentorjuntaneuvoston julkaisemassa Haaste-lehdessä 3/2011.

Marjo van Dijkenin puheenvuoro Sosiaaliportissa 12.1.2010.

Koulumaailmaa käsittelevää osuutta varten on konsultoitu Vantaan kaupungin koulun sosiaalityön yksikköä. Kaikista tässä julkaisussa esitetyistä ehdotuksista ja näkökulmista vastaavat kuitenkin tekijät.

Lisätietoa ja apua kunniaväkivaltatapauksissa

Ensi- ja turvakotien liitto ry > turvakotien yhteystiedot, myös tukea maahanmuuttajamiehille.

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetko-apua/perhevakivalta/>

Nettiturvakoti (Ensi- ja turvakotien liitto ry) > apua nuorelle perheväkivaltatilanteessa, vinkkejä opettajalle asian lähestymiseen, mahdollisuus yksityiseen keskusteluun työntekijän kanssa.

Monika-Naiset liitto ry > valtakunnallinen 24h neuvontapuhelin, auttaa väkivaltaa kokeneita tai sen uhan alla eläviä maahanmuuttajanaisia ja -tyttöjä. Mm. neuvontaa ja ohjausta, apua viranomaisasioissa sekä vertaistukea useilla eri kielillä. <http://www.monikanaiset.fi/>

Tyttöjen talo (Helsinki, Oulu, Tampere, Turku) > mm. monikulttuurista ryhmätoimintaa ja henkilökohtaista tukea ja neuvontaa tytöille www.tyttojentalo.fi (Helsinki)

Väestöliitto > neuvontaa ammattilaisille (islamilainen kulttuuri, arabi-kulttuurit ja Venäjän ja Itä-Euroopan alueet) sekä maahanmuuttaperheille lasten kasvatukseen ja perhe-elämään liittyvissä asioissa (kielet: somali, englanti, kurdi, dari, persia, venäjä) Konsultaatio ja neuvonta

Lisäksi kannattaa ottaa selvää paikallisista järjestötoimijoista.

